

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет мистецтв
Кафедра образотворчого мистецтва

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Руслан Пильнік

Реєстраційний No _____

« ____ » _____ 2023 р.

« ____ » _____ 2023 р.

СТВОРЕННЯ МЕТОДИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ ДО СЕРІЇ
АНІМАЛІСТИЧНИХ ОБРАЗІВ ЗАСОБАМИ ГРАФІКИ НА УРОКАХ
ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Кваліфікаційна робота студентки групи
ЗОМм-22 ступеня вищої освіти «магістра»
спеціальності 014 Середня освіта
(Образотворче мистецтво) **Лихачової**
Валерії Едуардівни

Керівник: старший викладач кафедри
образотворчого мистецтва Балюк Л.В.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS ____ Кількість балів ____

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис)
(прізвище, ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ Я, Лихачова Валерія Едуардівна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ АНІМАЛІСТИЧНОГО ЖАНРУ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА	9
1.1. Стан наукового дослідження, та термінологія з теми	9
1.2. Використання анімалістичних образів в українському мистецтві	15
Висновки до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ВИКОНАННЯ ТВОРЧОЇ РОБОТИ - СЕРІЇ АНІМАЛІСТИЧНИХ ОБРАЗІВ В МАТЕРІАЛІ	28
2.1. Зародження ідеї, пошук образів та сюжетів анімалістичної серії	28
2.2. Використання прийомів комп'ютерної графіки для виконання анімалістичного зображення	30
2.3. Стилiстична єдність творчої роботи та графічне вирішення зображення	33
2.4. Послідовне виконання серії анімалістичних образів	35
Висновки до розділу 2	37
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ АНІМАЛІСТИЧНИХ ОБРАЗІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА	39
3.1. Анімалістичний жанр в освітньому процесі учнів різних вікових категорій	39
3.2. Особливості вивчення анімалістичного жанру на уроках образотворчого мистецтва у 5-7 класах	45
3.3. Методичні аспекти розробки уроків малювання з натури та за уявою	49
Висновки до розділу 3	53
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58
ДОДАТКИ	64
Додаток А	64
Додаток Б	66
Додаток В	70
Додаток Г	77
Додаток Д	81

ВСТУП

Актуальність теми полягає в необхідності оптимізувати процес емоційної естетики та духовно-морального виховання через розподіл завдань у навчанні мистецтва, де освіта і розвиток мистецтва співвідносяться з вихованням. Зокрема, "перше вирішення завдань мистецтва та розвитку спочатку формує художню і творчу свідомість особистості, що визначає ступінь її участі в культурному процесі"[14]. Отже, мета художньої освіти може бути узагальнена так: розвиток у дітей високих естетичних ідеалів, що формується через розуміння мистецтва. Ця актуальність пов'язана з тим, що образотворче мистецтво є унікальним для розвитку художнього та особистісного росту підростаючого покоління, а також соціального і духовного розвитку. У рамках образотворчого мистецтва існує безліч жанрів, серед яких ми зосередимо увагу на анімалістичному напрямку.

Вивчення анімалістичного мистецтва від XVIII до XXI століть має важливий науковий аспект для художника-педагога. Ознайомлення школярів з основами створення анімалістичних композицій стає сучасною теоретичною та практичною проблемою. Оскільки ця тема важлива для естетичного розвитку учнів, вона була обрана для дослідження.

У жанрі анімалістичного живопису видатні майстри образотворчого мистецтва, такі як В. А. Ватагін, В. С. Єфімов, А. М. Лаптев, А. С. Степанов, Е. І. Чарушин, М.А. Приймаченко та інші, зробили значний теоретичний і практичний внесок.

Мета дослідження - теоретично дослідити розвиток європейського і вітчизняного анімалістичного жанру, визначити можливості та оптимальні межі анімалістичного жанру при створенні художнього образу. На підставі отриманих результатів виконати творчу роботу та сформулювати методологію виконання роботи в матеріалі, розробити методичні матеріали та виявити педагогічні умови використання анімалістичних образів як засобу підвищення творчих здібностей учнів на уроках образотворчого мистецтва.

Завдання дослідження:

- 1) проаналізувати необхідну наукову та спеціальну літературно-джерельну базу, визначити стан дослідження проблеми та визначити провідну фахову термінологію з предмету дослідження;
- 2) дослідити анімалістичний жанр як символ в образотворчому та декоративному мистецтві;
- 3) проаналізувати засоби створення символічних образів: стилізація, інтерпретація, трансформація, метафоризація;
- 4) сформувати візуальний ряд репродукцій мистецьких робіт з теми кваліфікаційного дослідження;
- 5) дослідити особливості методики викладання та розробити методи стилістичної інтерпретації при створенні анімалістичних образів на уроках образотворчого мистецтва;
- 6) зробити висновки за результатами дослідження.

Об'єкт дослідження – особливості вивчення анімалістичного жанру на уроках образотворчого мистецтва.

Предмет дослідження - методи формування навичок зображення анімалістичних мотивів засобами графіки на уроках образотворчого мистецтва професійної школи.

Для досягнення поставлених завдань використовувалися такі **методи дослідження**:

- аналітичний метод був використаний для аналізу філософських, мистецтвознавчих та психолого-педагогічних джерел, пов'язаних із вибраною темою;
- методи узагальнення, графічного моделювання та відображення інформації;
- методи організації творчої роботи, інтерпретації, стилізації в процесі створення художнього образу;
- художні методи виконання творчої практичної роботи;
- метод систематичності, упорядкування та конкретизації допоміг визначити сутність і зміст навчання трансформації форми у системі загальної середньої освіти;

- за допомогою методу системно-структурного аналізу виявлено структуру методів навчання трансформації анімалістичних мотивів на уроках образотворчого мистецтва;
- метод моделювання був використаний для проектування оптимальних методів формування навичок трансформації анімалістичних мотивів на уроках образотворчого мистецтва в загальноосвітніх навчальних закладах.

Наукова новизна дослідження полягає в наступному:

- конкретизовано особливості творчого композиційного та колористичного пошуку під час створення авторської анімалістичної композиції;
- уточнено мету і зміст навчання учнів основам анімалістичних зображень в системі загальної середньої освіти;
- розроблено нові та ефективні методи формування навичок трансформації анімалістичних мотивів учнів загальноосвітніх навчальних закладів на уроках образотворчого мистецтва, які сприяють кращому засвоєнню нового матеріалу та розвивають естетичний смак.

Практичне значення дослідження полягає у розробці рекомендацій для впровадження методики навчання анімалістичних образів у практику загальноосвітніх навчальних закладів. Ця методика може бути корисною для підвищення кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін, покращення процесу навчання мистецтва в школах та позашкільних установах, поглиблення методичної складової у викладанні мистецтва та культурного виховання молоді, а також підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та літератури, який налічує 59 позицій. Загальний обсяг магістерської роботи 84 сторінки, основний зміст викладено на 57 сторінках, роботу доповнено додатками.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ АНІМАЛІСТИЧНОГО ЖАНРУ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

1.1. Стан наукового дослідження, та термінологія з теми

Анімалізм - це візуальне мистецтво, яке поєднує природничі науки та художні принципи. Художників, які зображують тварин на своїх полотнах, називають анімалістами. Анімалізм має давнє коріння, що сягає часів первісних людей, які створювали наскельні малюнки тварин. Метою цього жанру було передати знання і досвід нащадкам, систематизувати та гармонізувати навколишній світ. Зображення тварин можна знайти у різних культурах, таких як Схід, Африка, Азія та Океанія, а також у грецькій скульптурі та кераміці (Рис. А.1.1.).

Саме первісне мистецтво зародило анімалістичний жанр образотворчого мистецтва, якій ми використовуємо у живописі, скульптурі та графіці. Анімалістика розкрила в собі найкращі якості в образотворчому мистецтві. Рельєф виконували на опуклих поверхнях печер, скель, що нагадували обриси тварин. Об'ємні фігурки ліпили з глини, вирізали з кістки, висікали з каменю. Тварини з'являються також у багатьох давньоєгипетських малюнках і рельєфах - бики працюють у полі, коні беруть участь у війнах, на качок полюють, а гепарди мешкають у царському палаці як почесні улюбленці.

Профільне динамічне зображення тварини стало основним показником скіфського «звіриного стилю» на наступному етапі розвитку звіроформ в образотворчому мистецтві. Ю.Полідович у дисертації «Образ хижака у мистецтві народів скіфського світу (за археологічними пам'ятками VII-IV ст. до н.е.)» дає опис зображень хижого звіра як одного з центральних образів скіфського «звіриного стилю». Особливу увагу автор приділяє класифікації зображень хижака, поділяючи їх на групи. У праці розглянуто також стилістичні особливості творів. Головним загальним стандартом, на думку дослідника, було зображення звірів чітко у профіль, а також значна ступінь умовності. Вказується, що в архаїчних творах переважають зображення звірів родини

котячих, а з кінця VI ст. до н.е. розповсюджуються образи вовків та сцени нападу [45], підкреслюються атрибути агресії: зуби та кігті. Однією з особливостей «звіриного стилю» є контраст чистих поверхонь, поєднання реалістичності та, водночас, стилізації, вміння передавати характерні риси тварини, гіпертрофія деталей. Голови, очі, вуха, роги, копита звірів геометризуються, збільшуються в розмірі і, всупереч правдоподібності, довільно переносяться з місця на місце. В скіфському мистецтві виразно проявляється тогочасний естетичний ідеал: красиво те, що найбільшою мірою сприяє виживанню та перемозі.

Особливо активно він розвивався у Стародавньому Єгипті, де вишукані зображення тварин зустрічаються на розписах палаців і гробниць. Майстри того часу намагалися органічно і реалістично малювати світ природи, а анімалістичний напрям став частиною релігії та єгипетської культури загалом. Особливу увагу заслуговують портрети богів з головами тварин, які відображають схиляння людини перед вищими силами. Анімалізм знайшов своє вираження у картинних полотнах, які наповнені гармонією і особливою красою, прихованими символами і натяками. Зображення та скульптури тварин і птахів знайдені в багатьох давніх культурах світу, а в середні віки художники в основному зображали тварин на картинах як частину фольклору.

Тварини займають важливе місце не тільки у мистецтві, але й у нашому житті загалом. Ми можемо побачити їх в археологічних пам'ятках, одязі, іграшках, посуді та інших предметах побуту та народних промислів, зброї, нумізматиці та геральдиці. У слов'янській культурі зображення тварин мають особливе значення і символіку. Птахи, коні, леви та грифони прикрашають предмети народного одягу, прядки, меблі та посуд, є головними героями народних розписів та іграшок. Кожна тварина має свою історію та магічну силу, а слов'яни вважали, що всі люди мають риси, властиві різним тваринам.

Цікавими у контексті теми є ідеї слов'ян про світовий порядок, що найповніше відображались у зображеннях тварин і найдовше зберігались у народній творчості. Птахи, коні, леви, грифони прикрашають предмети

народного одягу, прядки, меблі та посуд, є головними героями народних розписів, іграшок, тоді як образ кожної тварини традиційно та глибоко символічний. Слов'яни вірили, що всі ми наділені різними характеристиками, властивими різним тваринам. Кожна тварина, звір, птах чи риба, найменший мураха має свій характер, історію та магічну силу. З часом ставлення людей до тваринного світу змінюється, людина більше уваги приділяє красі навколишньої природи та її мешканцям, що знайшло своє відображення у найрізноманітніших творах образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, але закріплений за твариною символ, певні смисли, вкладені різними культурами, традиціями, часто прочитуються і зараз [16].

У європейському мистецтві анімалізм почав бурхливо розвиватися в середні віки з появою «бестіаріїв» - збірників статей з науковими описами та ілюстраціями тварин. Майстри малюнка зображували не тільки реальних, а й вигаданих звірів - Мантикора та гадюк, грифонів. Були поширені алегоричні казкові птахи та звірі, намальовані у народному художньому стилі. Улюбленими персонажами майстрів того часу були собаки. Вірні друзі оточували людину вдома, на прогулянці, на полюванні. Відомий венеціанський живописець XVI століття Веронезе вводить образ собаки в релігійні сюжети - тварини йдуть за підніжжям Спасителя.

В епоху Відродження за тваринами захоплено спостерігають найвідоміші майстри. Герої численних портретів того часу позують разом зі своїми улюбленими кудлатими песиками, митці зображують цих модних домашніх улюбленців не менш уважно й майстерно, ніж їхніх господарів. В епоху Відродження анімалізм почав розвиватися в реалістичному напрямку. Відомий німець Альбрехт Дюрер, який творив в епоху Відродження, залишив численні акварелі і літографії, досить реалістично передають образи тварин («Лев», «Кролик», «Лелека» та інші). Воістину видатним анімалістом вважається фламандець Франс Снайдерс (XVI-XVII ст.). Його натюрморти з мисливськими трофеями - справжні шедеври, що прикрашають численні галереї та виставкові зали Європи. Одні з найбільш популярних картин художника - «Оленяче

полювання», а також «Лисиця і кішка». В цей період художники вперше почали малювати представників тваринного світу з натури. Зробити це було досить складно, оскільки, на відміну від людей, тварини не здатні позувати [11].

В XVII столітті анімалістика стала окремим жанром, який, хоч і мав скромне місце в академічній ієрархії, був дуже популярним. Особливо цей напрям захоплював художників у Нідерландах, де їх було настільки багато, що кожен з них зосередився на зображенні певних видів тварин. Так, одні митці зображували пташині двори з півнями, індіками та павичами, інші - корів на пасовиську, а треті - комах. Анімалістам також замовляли портрети мисливських соколів, породистих псів і коней, якими пишалися володарі. У своїх творах художники прагнули до найточнішого відтворення характерних особливостей домашніх тварин та диких звірів, а також до відображення краси, сили, граційності і величі тваринного світу. Пізніше, у романтичному періоді, до захоплення силами та красою тварин додалася тема їх точного вивчення. Швейцарський художник Готфрід Мінд, відомий як «котячий Рафаель», став одним з найбільш визначних майстрів анімалістичного жанру свого часу [7] (Рис А.1.2.).

Християнська іконографія також містить зображення тварин. Наприклад, композиції, що зображають Різдво (це - воли, вівці, коні, віслюки) або боротьбу Св. Георгія на коні, що вражає Дракона, гріхопадіння Адама і Єви з зображенням змії, а також символ Голуба, як втілення Святого духа. Сцени «Страшного суду» містять зображення різних представників фауни, звіроподібних демонічних істот, а також чотирьох звірів, що символізують чотири давні царства з видіння пророка Даниїла (Вавилонське царство уособлює лев з орлиними крилами, Римське царство символізує грифон, Македонське - пантера і Антихристове - ведмідь). Також варто згадати «Тетраформ» - крилате чотирилике створіння з видіння пророка Іезекеїля, що пізніше трансформувалося в символи євангелістів (трое з них - представники тваринного світу: лев - символ Марка, телець - символ Луки, орел - Іоана. Ангел є символом Матвія). Якщо говорити про іконографію ангелів, то ці духи також

належать до фантастичних істот з тілом людини та крилами птаха, або головою людини та пташиними крилами, отже, містять зооморфні елементи поряд із антропоморфними.

У другій половині XVI ст. від ікони відокремлюється портретний жанр, що поступово, протягом XVII-XVIII ст., удосконалюється і переслідує мету реалістичного зображення. Тваринам відводиться другорядна роль на шляхетських та дворянських портретах (переважно зображення коней, мисливських собак та, зрідка, кішок). У XIX ст. у творах мистецтва поживається інтерес до звіриної тематики - на перше місце ставиться точність відтворення зовнішнього вигляду. Образи тварин зустрічаються у сценах селянського побуту, полювання, війн, парадів, у шляхових начерках. На особливу увагу художників-аніمالістів заслуговують коні, собаки та хижакі.

Складається враження, що художники цього часу прагнули досягнути все різноманіття тваринного та рослинного світу. Франс Снейдерс, Ян Фейт, Паулюс Поттер у своїх творах прагнули до найточнішого відтворення характерних особливостей домашніх тварин та диких звірів. Основна мета цих художників - відобразити красу, силу, граційність і велич тваринного світу. Пізніше, окрім захоплення силою, красою та спритністю тварин, характерними для романтизму, актуальною стала тема їх точного вивчення [11].

Основним завданням аніمالіста може бути як точність зображення тварини, так і художньо-образні характеристики, включаючи декоративну виразність або наділення тварин рисами, діями та переживаннями, властивими людям (наприклад, зображення антропоморфних персонажів для казок і байок).

У скульптурі широко поширена аніمالістична кераміка. Стилізовані фігури тварин зустрічаються серед пам'яток тваринного стилю в мистецтві Стародавнього Сходу, Африки, Стародавньої Америки, в народному мистецтві багатьох країн.

XIX-XX століття трохи відчужували аніمالістів від романтизму та піднесеності у створенні образів тварин. Ці кілька століть ознаменувались піком популярності цього жанру в художній графіці. Реалізм стає характерною

рисию епохи. Художники вчать ся зображати структуру хутра, колір оперіння, частини тіла та характерні пози тварин з максимальною точністю, прагнуть ідеально передати анатомію тварини. Колір, постава, звички - на картинах все настільки фотографічно, що часом важко побачити слід пензля художника. Пізніше в анімалізмі набув поширення гіперреалізм, коли дрібні деталі висуваються на перший план, увага зосереджується на одній з якостей тварини [14].

Із розвитком самостійного анімалістичного жанру, зображення тварин стають все більш реалістичними, отже містять у собі все менше етнонаціональної специфіки. Однак, етностилістична художня форма та зміст зберігалися у зразках декоративно-ужиткового мистецтва. Орнаменти, як і кілька століть до цього, містили тотемічні символи часів язичництва. На ювелірних прикрасах продовжувались зображатися птахи, русалки, коні, фантастичні грифони, симаргли та барси, а також зображення левів, ведмедів та орлів, що стали невід'ємними атрибутами геральдики. Різноманітні представники місцевої та екзотичної фауни активно втілювалися в кераміці, розписах, іграшках і, звичайно, в народних картинах. Власне, народне мистецтво стало джерелом накопичення творчих ідей.

Зображення тварин у живописі, скульптурі та графіці було поширене у всі часи і містить в собі смисли, особливі характеристики які дали змогу прочитати сенс та мотив створення певної композиції. Анімалістичний жанр поєднує наукові та художні принципи та розвиває спостережливість та любов до природи. Художник-анімаліст звертає особливу увагу на художні репрезентативні характеристики тварини, її звички та оточення (наприклад, у станковому живописі, скульптурі, гравюрах). Декоративна виразність фігури, її силует та колірна гамма особливо важливі в настінних розписах та невеликих скульптурах. Часто (особливо в ілюстраціях до казок, байок, алегорій та сатири) тварина антропоморфізується - тобто наділяється людськими характеристиками, вчинками та почуттями. Головним завданням художника-анімаліста є

зображення тварини з точністю, як на ілюстраціях до наукової та науково-популярної літератури [25].

Любов до життя і природи, сприйняття себе як частини живого світу - ось що рухає пензлем творців, схилиючи голови перед істотами, перед якими людина в великому боргу. Зрозуміло, з часом і під впливом обставин анімалістичні образи зазнавали дуже суттєвих трансформацій. Залежно від панівного стилю мистецтва та «канонічних» догм, від матеріалу, на якому здійснювалася фіксація, нарешті, від змісту сюжету зображення, птахи і звірі змінювали свої контури, розмір і, що особливо суттєво та цікаво для нас, свою видову приналежність.

1.2. Використання анімалістичних образів в українському мистецтві

Серед творів первісного мистецтва, зображення тварин відіграє важливу роль, оскільки воно тісно пов'язане з магією та тотемізмом. Первісні мисливці, насправді, були анімалістами, створювачами зооморфних образів у мистецтві. Для розуміння історії розвитку анімалістичних мотивів на території України, варто почати з мистецтва Трипільля, оскільки зображення тварин у цій культурі є прототипами подальших зразків в українському образотворчому та декоративно-прикладному мистецтві, таких як живопис, графіка, розписи, вишивка, скульптура, книжкова мініатюра та інше [4].

Зооморфні зображення на трипільських артефактах, що відображають сакрально-міфологічні уявлення, містять велику кількість реальних та фантастичних тварин. Серед них можна зустріти зображення собак, биків, корів, овець, косуль, кіз, оленів, вовків, птахів, змій, а також синкретичні образи, що поєднують жінку з птахом, жінку з коровою, жінку з змією. У скульптурних зображеннях тварин характерною художньою рисою є округлі та статичні форми, тоді як у площинних зображеннях тварини відтворюються переважно в русі і зазвичай у профільній позі. Профільне динамічне зображення тварини стало основним елементом "звіриного стилю" скіфського образотворчого мистецтва на наступному етапі розвитку зооморфних форм.

Використання тваринних мотивів у декоративно-прикладному мистецтві є досить поширеним. Наприклад, фібули з голівками грифонів, орлів, соколів, сов, коней, павичів, а також голівки тварин, що поєднують риси птахів і звірів, та пластівчасті фігурки тварин. Також можна зустріти зображення водоплавних птахів, черепах, змії та інших плазунів. У давньослов'янському мистецтві відомі підвіски у формі гусей, качок, півників та інших тварин [6].

Мистецтво Трипільля - зображення тварин цієї культури в значній мірі є прототипами пізніших зразків в українському образотворчому та декоративно-прикладному мистецтві (у живописі, графіці, розписах, вишивці, скульптурі, книжковій мініатюрі тощо). Зооморфні зображення на трипільських артефактах, що відтворюють сакральні-міфологічні уявлення, містять велику кількість реальних та фантастичних тварин. Це зображення собак, биків, корів, овець, косуль, кіз, оленів, вовків, птахів, змії, а також синкретичні образи, що поєднують жінку і птаха, жінку і корову, жінку та змію. Якщо характерною художньою рисою скульптурних зображень тварин є округлі та статичні форми, то у площинних зображеннях тварина передана переважно в русі і, зазвичай, у профіль.

Тваринна тема зберігається і в давньослов'янському образотворчому мистецтві і відіграє велику роль у міфології, фольклорі, народному епосі. Наприклад, ведмідь тривалий час був об'єктом так званого ведмежого культу і поклоніння. Вовк виступав в образі перевертня. Півень - віщий птах. Гуси та качки уособлювали водяну стихію й водяних духів. Кішку вважали за небезпечну істоту, що стоїть на межі двох світів - реального і потойбічного (Зображення кішки в давньоруському мистецтві практично не трапляється). Кінь і собака, навпаки, - вірні друзі, помічники людини в усіх її справах. З птахами в давні часи пов'язаний ряд магичних уявлень.

Досить поширеним є використання тваринних мотивів у декоративно-прикладному мистецтві. Це фібули з голівками грифонів, орлів, соколів, сов, коней, павичів, пташино-звірині голівки, пластівчасті фігурки тварин тощо. Траплялися і зображення водоплавних птахів, черепах, змії та

інших плазунів. Відомі давньослов'янські підвіски у вигляді гусей, качок, півників тощо.

Скіфське мистецтво здобуло чимало досягнень у жанрі анімалістики. Наприклад, донині збереглися відомі твори скіфського «звіриного» стилю - дрібні пластичні та ювелірні вироби, що свідчать про прагнення наших предків точно відтворювати тваринний світ та здатність декоративно узагальнювати форми. У пізній період скіфського царства, коли елліністичні впливи стали помітні у мистецтві Причорномор'я, анімалістика стала більш реалістичною, що було обумовлено загальним прагненням елліністичної культури до реалізму.

У часи Давньоруської держави анімалістика також відігравала значну роль у пластиці. Наприклад, відомі кам'яні різьблені капітелі з Чернігова та рельєфи київських пам'яток стали символами того часу. Анімалістика також широко використовувалась у декоративно-ужитковому мистецтві, зокрема у посуді, застібках та ювелірних прикрасах. Часто художники зображували фантастичних тварин, але й тут вони користувалися натурними асоціаціями та глибоким знанням живої природи.

Під час формування та розвитку християнської культури, зображення тварин в образотворчому мистецтві стало менш популярним, оскільки основою сакрального мистецтва у православній культурі була та залишається людина. Статуї тварин в той час були менш популярні, ніж у католицькому світі, де вони відігравали важливу роль у сакральному храмовому мистецтві. Проте, традиції анімалістичного жанру продовжували жити у творах декоративно-ужиткового мистецтва.

Звіриний стиль у мистецтві наших предків розвивається як на самобутній основі, так і під впливом східних та європейських зразків. Звідти перейшли зображення грифонів, барсів та левів. Протягом X - першої половини XIII століття, поряд із новими християнськими мотивами та сюжетами, мирно уживаються образи звіриного та пташиного світу [18].

Широко використовуються язичницькі символи в оздобленні культових споруд, де досить поширеними є зображення ящірок, ящеро-конеї,

собако-птахів, півнів, вовків та левів. Зооморфні зображення зустрічаються в оздобленні Євангелій і літописів як декоративні тератологічні елементи. Звірині мотиви присутні в оформленні екстер'єрів храмів, у той час як, на думку деяких дослідників, в інтер'єрах церков Київської Русі вони не використовувались [10, с. 33].

У XIX-XX століттях анімалістичні образи використовувалися в геральдиці та у сучасних гербах багатьох країн. Крім того, вони стали символами окремих видів людської діяльності, національними символами та увійшли в суспільне сприйняття. Українські митці, такі як Леонід Позен, Микола Самокиш та Валентин Литвиненко, також працювали у цьому жанрі. [14].

Декоративне мистецтво є особливою галуззю художньої творчості, яка має свої закони розвитку та власну художньо-образну мову. У своїй суті, «декоративність» - це якісна характеристика мистецького твору, що визначається його композиційно-пластичним і колористичним стилем та представляє собою одну з форм краси. Всі види просторових мистецтв мають якийсь рівень декоративності, а у декоративно-прикладному мистецтві це є головною формою вираження змісту та художньої образності. Щоб досягти високої якості декоративності, потрібні спеціальні методи, такі як художньо-образне мислення та міфопоетичне ставлення до дійсності [38, с.12].

У період ренесансу, бароко та класицизму анімалістика повернула собі популярність. Наприклад, у декоративній скульптурній пластиці вітчизняні митці досягли великих успіхів. Однією з найвідоміших скульптур того часу є статуя Самсона, що розриває пащу левові, яка була встановлена на Подолі, на Контрактовій площі в Києві. Зараз оригінал цієї статуї зберігається у колекції Національного художнього музею України.

Особливо поширеним є тератологічний орнамент, який став панівним у книжковому мистецтві XIII століття. Тератологічний орнамент включав злиття зображень фантастичних звірів, птахів, драконів, єдиногогорів, змій, грифонів та інших створінь з декоративними мотивами плетінчастого та рослинного орнаменту [49, с. 158]. Зображення фантастичного чудовиська - собако-птаха

Сімаргла, є особливо поширеним і можна зустріти на багатьох давньоруських пам'ятках, таких як мініатюри, заголовні літери давніх рукописів, прикраси культових споруд і т.д. Звірі та птахи майже завжди зображені в русі, їх характерні особливості вдало передані на зображеннях [18]. В. Антонович вказує на знахідки на території околиць Десятинної церкви, серед яких є великий золотий медальйон з зображенням птахів із жіночими головами [1, с. 123].

Цікаві ідеї слов'ян про світовий порядок, які найбільш повно відображались у зображеннях тварин і зберігаються протягом тривалого часу в народній творчості. Птахи, коні, леви, грифони прикрашають предмети народного одягу, прядки, меблі та посуд, вони стають головними героями народних розписів і іграшок. Кожне зображення тварини має свою традиційну і глибоко символічну значимість. Уявлення слов'ян полягали в тому, що кожна тварина - звір, птах чи риба, навіть найменша мураха, має свої власні характеристики, історію та магічну силу. З часом ставлення людей до тваринного світу змінюється, людина все більше звертає увагу на красу навколишнього природного середовища та його мешканців. Це знайшло своє відображення у різноманітних творах образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва. Однак символіка, яка пов'язана з кожною твариною і втілена в різних культурах та традиціях, залишається актуальною й до цього часу [3].

У працях видатного українського філософа XVIII ст. Григорія Сковороди знайдемо цікаве пояснення про етимологію слова «декоративне». Він стверджує, що справжня краса - це «сокровенна краса», яка в стародавні часи визначається словом «*decorum*». За словами Сковороди, цей термін описує «благоліпність, благоприличність, яка присутня у всьому живому і створеному, але не підкоряється жодним людським правилам, залежить лише від божественної сили» [21, с. 15].

Українське народне декоративне мистецтво розвивалося у двох основних формах: як домашнє художнє ремесло та як організований художній промисел,

пов'язаний з ринком. Природні багатства України, її вигідне географічне та торговельне положення сприяли розвитку домашніх ремесел та організованих художніх промислів.

В українських вишиваних рушниках образи птахів є дуже поширеними та мають велике значення, що потребує окремого розгляду. Орнамент «птахи на гнізді» гармонійно вписується в народну орнаментику. Зображення двох або трьох птахів на верхньому ярусі рушникової вишивки може символізувати небесну сім'ю, де самі птахи пов'язуються з небесними світилами та явищами, такими як Сонце та Громовик, про що вже було згадано, або ж Сонцем та Місяцем. Птахи створюють космологічну модель Всесвіту, або ж можуть бути посередниками між світом богів та людей, як у колядці про сиву зозулю, що прилетіла до саду, де три тереми символізують красне сонце, ясен місяць та дрібні зірки. Хижі птахи, такі як орел або сокіл на рушниковій вишивці, можуть мати функцію оберегів та медіаторів.

Декоративно-прикладне мистецтво є частиною матеріальної і духовної культури народу. Дослідники обговорюють умовне розмежування матеріальної та духовної культури та спеціальне виділення художньої культури, оскільки у ній злито матеріальну форму з духовним змістом. Килими, кераміка, одяг, тканини та вишивка є результатом як духовної, так і практичної діяльності людей. Народне мистецтво України втілюється у килимарстві, художній вишивці, кераміці та різьбленні по дереву. З кінця XIX до початку XX століття народно-ужиткове мистецтво розвивалося у напрямі бережливого ставлення до його видів та форм. Українське народне мистецтво відрізняється оригінальними композиціями, що включають фантастичні квіти, звірів та птахів, вибагливі рослинні та геометричні орнаменти. Також воно славиться прекрасними інкрустаціями, виконаними з використанням бісеру, перламутру, рогу, різнокольорової деревини. Українці використовують барвисті вишиванки та килими. Осередки прикладної майстерності знаходяться в Решетилівці Полтавської області (килимарство), Ічні та Дегтярах Чернігівської області (гончарство), Косові, Пістині та Яворіві в Івано-Франківській області (керамічні

вироби, різьблення), а також у Кам'яних бродах Житомирської області, де виготовляють фарфор та скло.

Український народний розпис має багату історію та різноманітні традиції. Один з видів цього розпису - Косівський, що виник у Карпатах. Майстри Косівського розпису використовували рослинні мотиви, зображення тварин та людей у гуцульському одязі. Основними кольорами були коричневий, жовтуватий та зелений на білому фоні. Квіти, візерунки та птахи були основними елементами цього розпису.

Інший вид українського народного розпису - Васильківський, що виник у Василькові на Київщині. Він мав яскраву стилізацію форм, рослинний візерунок з мазків та зображення тварин. Основними кольорами були червоний, синій та жовтий. Художники розписували різні предмети, використовуючи контурний розпис або поливи зеленого та жовтого кольорів.

Опішнянський розпис - це ще один вид українського народного розпису, що виник у селі Опішня на Полтавщині. Опішнянські розписи мали пишний рослинний орнамент червоного, зеленого, білого, коричневого та чорного кольорів. Зображення птахів у них були не такі пишні, як у Косівському розписі. Контурні розписи та чорне обведення візерунків були характерними для опішнянських розписів.

Стародавні настінні розписи в селі Петриківка Дніпропетровської області стали основою для цілої школи прикладного мистецтва. Вироби з дерева та пластмаси розписані в характерному для Петриківки стилі, де чорне тло і рослинний орнамент вміло поєднуються з фігурами птахів і новими символами.

Петриківський розпис є видатним зразком українського народного мистецтва, що відомий своїми яскравими кольорами та складними геометричними орнаментами. У цьому мистецтві птахи також мають важливе символічне значення [50]. Птахи зображуються у стилізованій формі, з використанням контурів, геометричних форм та яскравих кольорів. Майже обов'язковим композиційним елементом у зображенні Світового дерева на петриківських розписах є птахи, які в міфопоетичній традиції виступають

охоронцями роду, порадиниками у підборі пари. На петриківських панно вони складаються із спільних з квітами елементів орнаменту. Це також архетипні символи. Птахи є образами душ дідів – прадідів. Саме вони приносять весну із вирію. За давньою традицією зображують петриківські майстри переважно птахів «чистих», якими вважаються голуб, ластівка, журавель, жайворонок, лебідь, дрізд. [57].

Та найтипівіші птахи у петриківському розписі – зозулі, півні та жар-птахи. Зозуля на калині – традиційний сюжет, семантично цілісний, бо і рослина, і птах пов'язані з потойбіччям і разом символізують спадкоємність, продовження роду. Півень – жертвний птах, сонячний, символ воскресіння і нового життя, чоловічої сили і добробуту. Його як оберіг і символ домашнього вогнища брали в дорогу чумаки. Він теж пов'язаний із світом померлих [17, с.303 - 304]. Жар-птах – чарівний вогнистий птах, зображення якого разом із Світовим деревом, тваринами, солярними знаками, чоловічою та жіночою постатями зустрічається на лезі бойової сокири з оленього рогу (II тис. до н.е.), знайденої поблизу села Дударкова Київської обл. [9, с.172].

Українське народне мистецтво також часто зображує птахів у формі мініатюрних фігурок або використовує їх як орнаментальні елементи на виробках з дерева, глини та текстилю. Наприклад, зображення птахів може використовуватися на вишиванках, народних прикрасах та виробках з кераміки.

Український рушниковий орнамент часто включає зображення павичів та папуг, які не є характерними для української фауни. Однак, ці зображення на рушниках XX століття не є просто екзотичними птахами, а стали складовою частиною українського орнаменту, який асимілював їх та видозмінив під обриси стилізованого орла, що є фольклорним символом ріднішим для вишивальниць.

Історія українського вишиваного орнаменту включає не тільки міфологічні та християнські мотиви, а й світські мистецькі впливи пізніших епох. Розвиток орнітоморфних орнаментів свідчить про зміну у сприйнятті птахів від божественних до звичайних і профанних. У зображальному мистецтві процес десакралізації птахів відбувався швидше, ніж у вербальному

фольклорі. Під впливом естетики бароко та рококо на рушниках з'являються екзотичні птахи, що витісняють прадавні язичницькі та християнські смисли. Незважаючи на тенденцію до кітчю, образи птахів містять рудиментарні сліди статевого тотемізму та передають оптимістичну естетику весняного свята, кохання та пошлюблення.

Декоративно-прикладне мистецтво вважається важливою галуззю культури Київської Русі (IX - XIII ст.). Під час розкопок київських жител було виявлено, що майже в кожному з них була реміснича майстерня (ювелірів, склоробів, ковалів, гончарів та ін.), де господарі виробляли різноманітні вироби з різних матеріалів, включаючи прикраси з кості та металу. У XIV-XV столітті українська народність склалася на території Київщини, Переяславщини, Чернігівщини, Волині, Поділля, Галичини, Закарпаття та Буковини.

Декоративно-прикладне мистецтво на території України у період з XIV до XVIII ст. можна поділити на три етапи. Перший етап, який тривав з XIV до першої половини XVI ст., був періодом становлення та формування унікальних мотивів українського народного мистецтва. Другий етап, який почався у другій половині XVI ст. та тривав до першої половини XVII ст., був зумовлений посиленням національно-визвольної боротьби та характеризувався розквітом міського ремесла та заснуванням ремісничих цехів. Третій етап, який тривав з другої половини XVII ст. до XVIII ст., був періодом значного економічного і культурного піднесення України, інтенсивного розвитку народного мистецтва та художнього ремесла, а також зростання великих мануфактур.

Практично кожен художник звертається до теми тварини у своїй творчості. Проте деякі майстри стали відомими як провідні представники анімалістичного жанру. Марія Приймаченко завдяки своїм зображенням фантастичних тварин здобула популярність далеко за межами України [5].

Феномен Марії Приймаченко немає паралелей ні в українському, ні в світовому образотворчому мистецтві. У зображеннях звірів можна помітити елементи стародавнього мистецтва (як і в теслярських виробах батька Марії). Так, на головах коней нанесена своєрідна сітка, а традиція «двохчастинного»

малювання тварин з визначеною лінією голови і тулуба сягає часів палеоліту [40].

Творчість Марії Приймаченко - феномен дивовижного сплаву конкретного мислення, інтуїції, фантазії і підсвідомого. Сюжетні твори майстрині мають виразну спільність з народними картинками, тоді як фантастичні звірі є цілковито витвором її уяви. Серед них - чотириголовий стародавній болотяний звір, болотяний рак, хорун, прус, дикий горботрус, дика волезаха - фіолетові, чорні, сині; сумні, веселі, усміхнені, здивовані. Усі персонажі «звіриної серії» дуже схожі на людей: у них, наче від здивування, вигнуті брови, пухнасті, закручені вії. Найбільше вражають очі, подібні до людських, що начебто то зазирають у душу. Сюди можемо віднести дивовижну силу таких робіт, як «Бичок-третячок» де яскравий образ в червоноястому кольорі з помаранчевими, листоподібними візерунками. Постаць зображена на чорному тлі у візерунок, подібний на маленькі червоні квіти. «Гороховий звір» - одна з найвідоміших робіт художниці. На ній зображено звіра, чимось подібного на лева, забарвленого в яскраво червоний колір. Його обличчя оточене гривною, з під якої видно вушка звіра. Погляд його направлений вліво, він є цікавим, щирим і добрим. Лапки звіра закінчені гострими кігтками, в хвіст прямий з круглим кінцем. Постаць цього звіра зображена на охристому тлі, нижня середина якого вкрита горохом. «Зелений слон», картина характеризує фантастичного слона, забарвленого у зелений колір, повністю вкритого у різнокольорові квіти. Вуха слона забарвлене у коричневий колір, а на голові звіра знаходиться синя кепка. Основну увагу глядача привертає лев, який лежить на ліжку, з яскраво розписаними простирадлами.

Проте, кілька сучасних художників продовжують працювати з темою звіриного світу, надаючи їй свої інтерпретації. Наприклад, твори Олександра Чегорки вражають магічним поєднанням з природою. Його персонажі (домашні тварини, птахи, зооморфні образи) відтворені узагальнено, архаїчно, за допомогою лаконічних плавних ліній і теплих кольорів. Однак, ми також спостерігаємо яскраво виражену персоніфікацію тварини, задумливі людські очі

на їхніх "мордах-обличчях". У розписах посуду Якова Бацуци знаходимо оригінальну інтерпретацію трипільських звіроформ. Дослідження світу давнього тотемізму виявлено на прикладах зображень "наївних" тварин Марії Галушко, Дмитра Шинкаренка, Олексія Потапенка, Світлани Стародубцевої, Зоряни Гуцуляк. Звіроформи в стилі етноархаїки знаходимо у творах Романа Романишина, Оксани Збруцької, Яреми Хруща (США). Лариса Хімч оживляє скіфський звіриний стиль у своїх творах. Список художників, що працюють над творчістю, пов'язаною зі звіриним світом, зберігаючи міцні зв'язки з народними традиціями, але й переосмислюючи їх у контексті сучасних тенденцій у мистецтві, можна продовжувати [16].

Варто згадати і таку характерну рису українського образотворчого анімалізму, як «олюднення», персоніфікацію тварини. В першу чергу це - людські очі, в «мордах-обличчях» вгадується характер та настрої персонажів, можлива наявність елементів національного одягу і зображення виконання твариною певних дій, притаманних лише людині. Особливо широко персоніфікація тварини зустрічається в книжкових ілюстраціях, декоративних панно, художньому розписі, пластиці та інших видах образотворчого мистецтва. Етностилістика простежується в ретроспекції, спрямованій до трипільських та скіфських зображень, апеляції до народного примітиву та декоративно-прикладного мистецтва, поєднанні традиції і новації. Стилістика звіроформ українського живопису містить такі засоби художньої виразності, як стилізація та деформація, гіпербола і метафора, символізм та персоніфікація, яскравий колорит та декоративна деталізація на тлі узагальненої архаїчної форми.

Висновки до розділу 1

Жанр образотворчого мистецтва, який називається анімалізм, має давні корені і поєднує в собі природничі науки та художні принципи. Стародавні єгиптяни були особливо захоплені цим напрямом, і вишукані зображення тварин можна побачити на розписах палаців та гробниць. Єгипетські майстри

намагалися максимально реалістично зобразити світ природи, а анімалістичний стиль став частиною релігії та культури цієї давньої цивілізації. Особливо вражаючими є портрети богів з головами тварин, які символізують поклоніння людини перед вищими силами. Анімалізм також знайшов своє вираження у картинних полотнах, які наповнені гармонією та особливою красою.

У європейському мистецтві анімалізм почав бурхливо розвиватися в середні віки з появою «бестіаріїв» - в цей час були поширені алегоричні казкові птахи та звірі, намальовані у народному художньому стилі.

В епоху Відродження тварин захоплено зображають найвідоміші майстри. Альбрехт Дюрер, який творив в епоху Відродження, залишив численні акварелі і літографії, видатним анімалістом вважається фламандець Франс Снайдерс. В XVII столітті анімалістика стала окремим жанром, особливо цей напрям захоплював художників у Нідерландах. У романтичному періоді, до захоплення силами та красою тварин додалася тема їх точного вивчення. Швейцарський художник Готфрід Мінд, став одним з найбільш визначних майстрів анімалістичного жанру свого часу. Християнська іконографія також містить зображення тварин. Протягом XVII-XVIII ст. тваринам відводиться другорядна роль на шляхетських та дворянських портретах. У XIX ст. у творах мистецтва поживається інтерес до звіриної тематики - на перше місце ставиться точність відтворення зовнішнього вигляду, образи тварин зустрічаються у сценах селянського побуту, полювання, війн. XIX-XX століття трохи відчувували анімалістів від романтизму та піднесеності у створенні образів тварин. Реалізм в зображенні тваринного світу стає характерною рисою епохи. Пізніше в анімалізмі набув поширення гіперреалізм, коли дрібні деталі висуваються на перший план. Зображення тварин у живописі, скульптурі та графіці було поширене у всі часи і містить в собі смисли, особливі характеристики які дали змогу прочитати сенс та мотив створення певної композиції. Анімалістичний жанр поєднує наукові та художні принципи та розвиває спостережливість та любов до природи.

Для розуміння історії розвитку анімалістичних мотивів на території України, варто почати з мистецтва Трипілья, оскільки зображення тварин у цій культурі є прототипами подальших зразків в українському образотворчому та декоративно-прикладному мистецтві, таких як живопис, графіка, розписи, вишивка, скульптура, книжкова мініатюра та інші.

Звіриний стиль у мистецтві наших предків розвивається як на самобутній основі, так і під впливом східних та європейських зразків. Звідти перейшли зображення грифонів, барсів та левів. Скіфське мистецтво здобуло чимало досягнень у жанрі анімалістики, донині збереглися відомі твори скіфського «звіриного» стилю. Тваринна тема зберігається і в давньослов'янському образотворчому мистецтві і відіграє велику роль у міфології, фольклорі, мистецтві. Протягом X - першої половини XIII століття, поряд із новими християнськими мотивами та сюжетами, мирно уживаються образи звіриного та пташиного світу. Під час формування та розвитку християнської культури, зображення тварин в образотворчому мистецтві стало менш популярним, проте, традиції анімалістичного жанру продовжували жити у творах декоративно-ужиткового мистецтва. Народне мистецтво України втілюється у килимарстві, художній вишивці, кераміці та різьбленні по дереву. Українське народне мистецтво відрізняється оригінальними композиціями, що включають фантастичні квіти, звірів та птахів на барвистих вишиванках, рушниках та килимах. Український народний розпис має багату історію та різноманітні традиції анімалістики - квіти, візерунки та птахи були основними його елементами.

Український рушниковий орнамент часто включає зображення павичів та папуг, які не є характерними для української фауни. Ці зображення на рушниках стали складовою частиною українського орнаменту, який асимілював їх та видозмінив. Історія українського вишиваного орнаменту включає не тільки міфологічні та християнські мотиви, а й світські мистецькі впливи пізніших епох.

Зображення тварин, звірів було особливою темою творчості Марії Приймаченко. Малюючи тварин, вона наче писала давні міфи, казки, легенди. Фантастичні звірі на картинах художниці виступають не лише головними персонажами - вони уособлюють почуття та послання, які художниця хотіла донести іншим. Образи Марії Приймаченко - казкові, фантастичні і чарівні. Її малюнки - наче світ, в якому з надзвичайною мистецькою силою поєдналися народнопісенний лад, ритм і колір, образ і декор.

Кілька сучасних художників продовжують працювати з темою звіриного світу, наприклад, твори Олександра Чегорки (домашні тварини, птахи, зооморфні образи) вражають магічним поєднанням з природою. У розписах посуду Якова Бацуци знаходимо оригінальну інтерпретацію трипільських звіроформ. Дослідження світу давнього тотемізму виявлено на прикладах зображень "наївних" тварин Марії Галушко, Дмитра Шинкаренка, Олексія Потапенка, Світлани Стародубцевої, Зоряни Гуцуляк.

Незважаючи на те, що ставлення людей до тваринного світу змінюється з часом, анімалістичний жанр все ще залишається популярним у сучасному образотворчому та декоративному мистецтві. Зображення тварин можна побачити на картинних полотнах, скульптурах, графічних творах та виробих декоративно-прикладного мистецтва. Анімалістика дозволяє художникам використовувати найкращі якості мистецтва для створення прекрасних творів.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ВИКОНАННЯ ТВОРЧОЇ РОБОТИ - СЕРІЇ АНІМАЛІСТИЧНИХ ОБРАЗІВ В МАТЕРІАЛІ

2.1. Зародження ідеї, пошук образів та сюжетів анімалістичної серії

Зародження ідеї кваліфікаційного дослідження, спрямованого на створення методичних рекомендацій для серії анімалістичних образів, виконаних за допомогою графіки на уроках образотворчого мистецтва, виникло на основі декількох факторів та особистого інтересу до мистецтва і тваринного світу. Основні фактори, що спонукали до проведення даного дослідження, можна визначити наступним чином.

По-перше, захоплення мистецтвом завжди супроводжувалося інтересом до природи і живого світу, зокрема, до світу собак. Протягом багатьох років взаємодії з цими тваринами, автор почав сприймати їх як потенційний об'єкт для втілення мистецької ідеї. Спостерігаючи за їхньою поведінкою, рухами і виразами морди, автор відчував необхідність докладніше дослідити способи відтворення їхніх образів у мистецькій творчості.

По-друге, навчання на факультеті образотворчого мистецтва надало теоретичні та практичні знання, які спонукали розглядати можливість застосування цих знань у створенні методичних рекомендацій для вчителів образотворчого мистецтва. Це призвело до думок, як можна передати ці знання викладачам, які бажають викладати анімалістичний жанр та допомогти своїм учням розвинути їхні мистецькі навички.

По-третє, спостереження за тим, як собаки взаємодіють з навколишнім середовищем і виражають свої емоції та особливості через мову тіла, стали джерелом натхнення. Ці образи можуть стати частиною мистецької творчості та відкрити нові можливості для вираження мистецької ідеї.

З таких підстав ідея мого дослідження виникла з поєднання особистого інтересу, отриманих наукових знань та бажання внести вклад у розвиток образотворчого мистецтва. Мета дослідження полягає в розробці методичних рекомендацій, спрямованих на полегшення процесу розуміння та створення

аніمالістичних образів учнями за допомогою графіки, а також на підтримці вчителів у викладанні даного жанру та сприянні розвитку творчого потенціалу їхніх учнів.

Перед початком творчої роботи було проведено аналіз та дослідження різних джерел, що стосуються свійських тварин, зокрема собак. Дослідження включало в себе вивчення інтернет-ресурсів, а також ознайомлення з творчим шляхом та роботам відомих художників, які присвятили свою творчість цій темі.

Собаки завжди були об'єктом великого інтересу для митців. Вони вражають своєю різноманітністю порід, виразною пластикою та неповторними виразами обличчя. Художники вбачають у них не лише вірних друзів людини, але й об'єкт для вираження вищої сили та порядку в природі. Тематика, пов'язана зі свійськими собаками, цікава тим, що ці тварини зберігають свій біологічний ранг і мають власну ієрархію в своїй зграї. Деякі з них, відзначають художники, залишаються незалежними від інших істот і мають малу схильність до одомашнення. Для людини вони можуть стати суперниками, здатними залишити свій статус в зграї. Незалежність цих тварин виражена в кожному їхньому русі та образі. У малюнках із собаками виразно відображені їхні пози, жести і моторна енергія. Таким чином, світ собак є цінним об'єктом для художників, які досліджують його в всій різноманітності. Мистецтво відображення цих тварин викликає неабиякий інтерес, і художники розуміють важливість знань про цей світ для того, щоб відтворити його в своїх творіннях і подарувати глядачам нові погляди на цих унікальних створінь, які ділять наше життя.

У ході дослідження зібраний підготовчий матеріал. Він містить і замальовки, і начерки олівцем, і мальовничі короткочасні й тривалі етюди, виконані з натури. Після презентованих декількох варіантів ескізів, які будуть представлені в додатках, дійшли до іншого вирішення серії композицій під назвою «Світ чотирилапих братів» - це стилізована живописна робота в аніمالістичному жанрі, яка передає єднання, любов, повагу між людьми та

світом тварин. Підкреслимо, щоб зрозуміти принцип роботи було переглянуто багато теоретичної інформації за допомогою інтернет джерел та проаналізовано покровителів та богів в різних країнах у різні часи.

2.2. Використання прийомів комп'ютерної графіки для виконання анімалістичного зображення

Створення методичних рекомендацій для роботи з анімалістичними образами, засобами графіки на уроках образотворчого мистецтва може бути складним і творчим процесом. Щоб розробити методику створення анімалістичних образів, які засновані на спостереженні за домашніми собаками, слід виконати кілька етапів:

Етап 1: Визначення цілей і завдань

Перш за все, визначити мету створення анімалістичних образів і завдання, які потрібно вирішити. Наприклад, це може бути створення серії малюнків, які відображають різні позиції і вирази собаки в домашній обстановці.

Етап 2: Аналіз предмета

Спостереження за домашніми собаками в різних ситуаціях. Фіксація їх рухів, поз, виразів морди, особливості фактури шерсті, тіней і світла. Фіксування спостережень, фотографування або малювання ескізів.

Етап 3: Аналіз матеріалів і інструментів

Вибір матеріалів і інструментів для створення малюнків. Це може бути олівці, акварель, акрил, олія, олівці воскові або кольорові. Вибір залежить від стилю та бажаного результату (Рис. Б.2.1.).

Виконання анімалістичного зображення, у даному випадку, серії зображень з домашніми собаками в домашній обстановці, вимагає ретельного дотримання ряду науково обґрунтованих прийомів та методів для досягнення бажаного результату, а саме передачі характеру та особливостей об'єкта зображення.

Спостереження та аналіз: один із перших етапів виконання анімалістичного зображення - це спостереження за об'єктом. Спостереження

включає в себе вивчення рухів, форми тіла, виразів обличчя, а також окремих деталей, таких як очі, ніс, вуха та інші. Цей аналіз допомагає зрозуміти особливості зовнішності та поведінки собаки.

Контур та композиція: для передачі об'єму та форми собаки використовуються контурні лінії (Рис. Б.2.2.). Контур дозволяє визначити границі об'єкта на зображенні. Композиція важлива для створення гармонійного розташування собаки на поверхні підстилки та врахування просторової перспективи.

Деталі та текстура: відтворення деталей, таких як діагональні рухи хутра, вкраплення та малюнок на підстилці, дозволяє надати зображенню реалістичності та більшої деталізації(Рис. Б.2.3.).

Світло та тіні: використання світла та тіней допомагає створити об'ємність та глибину зображення. Тіні визначають форму об'єкта та його відношення до джерела світла.

Емоційна виразність: особливу увагу слід звертати на вираз обличчя та позу собаки. Це дозволить передати її емоційний стан та характер.

Гармонія композиції: важливо створити гармонійну композицію, враховуючи баланс об'єкта на зображенні, його розташування та відношення до інших елементів, таких як підстилка та фон.

Використання цих науково обґрунтованих прийомів у створенні анімалістичних зображень домашніх собак допомагає досягти високого рівня реалізму та передачі характеру та особливостей об'єкта мистецької творчості.

Комп'ютерна графіка - це широкий спектр технологій, які використовуються для створення і редагування зображень (Рис. Б. 2. 4.). Вона може використовуватися для створення анімалістичних зображень, які є реалістичними, стилізованими або навіть фантастичними.

Для створення реалістичного зображення собаки можна спочатку сфотографувати справжню собаку. Потім можна використовувати цю фотографію як основу для створення 3D-моделі собаки. Після цього можна додати до моделі деталі, такі як шерсть, грива і лапи. Нарешті, можна

використовувати шейдери для додавання до зображення реалістичного освітлення і текстур.

Для створення стилізованих анімалістичних зображень можна використовувати такі прийоми комп'ютерної графіки:

1. Використання векторної графіки. Векторна графіка дозволяє створювати зображення з ліній і кривих, які можна масштабувати без втрати якості. Це дозволяє створювати зображення з простими, але виразними контурами.
2. Використання шарів і масок. Шари і маски дозволяють створювати складні композиції з різних елементів (Рис. Б. 2. 5.). Це дозволяє створювати зображення з цікавою текстурою і візуальними ефектами.
3. Використання кольорів і стилів. Кольори і стилі можуть використовуватися для створення емоційного впливу на глядача (Рис. Б. 2. 6.). Це дозволяє створювати зображення, які є веселими, серйозними або навіть тривожними (Рис. Б. 2. 7.).

Наприклад, для створення стилізованого зображення собаки можна використовувати векторну графіку для створення контурів тварини. Потім можна використовувати шари і маски для додавання до зображення текстури і деталей. Нарешті, можна використовувати кольори і стилі для створення емоційного впливу на глядача.

Для створення фантастичних анімалістичних зображень можна використовувати всі прийоми комп'ютерної графіки, які описані вище. Крім того, можна використовувати такі прийоми:

1. Використання 3D-рендеринг. 3D-рендеринг - це процес створення зображень з 3D-моделей. Це дозволяє створювати зображення з будь-якими формами і розмірами, які неможливо створити в реальному світі.
2. Використання процедурної графіки. Процедурна графіка - це метод створення зображень за допомогою алгоритмів. Це дозволяє створювати зображення, які є унікальними і неповторними.

Наприклад, для створення фантастичного зображення дракона можна використовувати 3D-рендеринг для створення 3D-моделі дракона. Потім можна використовувати процедурну графіку для додавання до моделі деталей, таких як луска, крила і вогні. Комп'ютерна графіка є потужним інструментом, який можна використовувати для створення анімалістичних зображень будь-якого стилю (Рис. Б. 2. 8.).

2.3. Стилiстична єднiсть творчої роботи та графічне вирiшення зображення серії «Світ чотирилапих братів»

Звернемо увагу на те, що перший етап роботи полягав у визначенні композиції малюнка, пошуках найкращого композиційного рішення. Попередній аналіз дає можливість відразу, в першому побіжному начерку, правильно вирішити композицію. Тут осмислювався первісний формат на аркуші паперу. Далі велося уточнення композиції шляхом визначення кількості місця від крайніх верхніх, нижніх і бічних точок до країв аркуша паперу. Композиційним рішенням було обрано бажання зобразити собаку у домашній обстановці. Її образ є центром всієї композиції. Образ собаки виконаний у вигляді портрета.

Колористичне вирішення твору. Проаналізувавши композиційне розташування і можливі варіанти компоновання малюнка, виконувався начерк, проводилось уточнення формату, розмірів на аркуші формату, розміщення, враховуючи при цьому тональні відносини з фонами, з власними і падаючими тінями. Обираючи територію дома була обрана тепла гама кольорів. Перевага таких кольорів як: червоний, помаранчевий, зелений, жовтий і т.д.

Наступним кроком було обрання героїв (персонажів) нашого художнього твору.

Етапи виконання художнього твору:

Етап 1.

Коли виникла ідея композиції за допомогою простого олівця і на невеликому аркуші паперу було намальовано загальом те, що склалося у нашій

уяві, зміст її в цьому олівцевому начерку набув зовсім більш широкого звучання, а отже ми переходимо до наступного етапу.

Етап 2.

Для більшого усвідомлення і заглиблення в тему композиції і подальшого виконання якісного ескізу було проаналізовано символіку тваринних мотивів, міфологічне значення тварин, поєднання тваринних мотивів та людини у релігії та світі. У мистецтві ці символічні варіації переробляються і виражаються в системі антропоморфних, біоморфних, предметних і природних візуальних кодах. Тільки після аналізу вище перерахованого було створено декілька ескізів перед майбутньою композицією. При зображенні загальної схеми композиції намічалась лінія горизонту, продовжуючи промальовування, будувалась і уточнювалась перспектива і пропорції.

Також була виконана робота над пошуковими ескізами, вирішення композивання правильної композиції, колірною вирішення у графічних редакторах таких як: Adobe Illustrator, CorelDRAW, Photoshop.

Завдяки цим редакторам, можна швидко підібрати гамму кольорів, яка необхідна і також швидко зробити усі необхідні правки, щоб впевнено перенести готову ідею, задум майбутньої творчої роботи на папір і виконати наступний ескіз усіма необхідними матеріалами. Такий метод значно зекономив час аналізу та пошуку художнього вирішення майбутньої роботи, коли ще попереду подальша масштабна творча робота. Після вищезазначеного, реалізуємо наступний етап.

Етап 3.

Після затвердження головного ескізу було вирішено виконувати роботу на форматі розмірами 30x40 (Рис. 2.1).

Етап 4.

Практичне виконання роботи:

- виконано зменшену копію своєї майбутньої композиції у матеріалі, щоб отримати практичний досвід;

-щоб відчути усю специфіку роботи в графічному редакторі відпрацьовано плавні переходи кольорів, та різні цікаві ефекти.

2.4. Послідовне виконання серії анімалістичних образів «Світ чотирилапих братів»

Послідовне виконання серії анімалістичних образів «Світ чотирилапих братів» передбачає застосування творчого процесу, що включає в себе наступні етапи:

Підготовчий етап. Перед початком малюнка або створення графічного зображення важливо визначити загальну концепцію серії. Це включає в себе вибір теми (у нашому випадку «Світ чотирилапих братів») і визначення обраного кута зору, композиції та контексту, в якому об'єкти будуть представлені.

Перед розпочатком роботи над серією зображень «Світ чотирилапих братів» важливо провести попередній аналіз та підготовку. На цьому етапі визначається загальна ідея серії, концепція та емоційна спрямованість майбутніх образів. Також вирішуються технічні аспекти, такі як розмір полотна, тип матеріалу для малюнку, колірна гама тощо.

Складання композиції. Для створення кожного образу в серії «Світ чотирилапих братів» складається композиція, в яку входять самі тварини, домашня обстановка, та інші деталі. Композиція планується з урахуванням просторової перспективи, балансу, розташування об'єктів на полотні, а також виразності та символічного змісту.

Спостереження та дослідження. Перед відтворенням собак та котів на полотні, необхідно провести детальне спостереження за реальними тваринами у домашній обстановці. Це дозволяє відтворити їхню поведінку, рухи, вирази обличчя та інші особливості зовнішності та характеру.

Складання ескізів. Після спостережень можна створити ескізи, які відображають основні контури та композицію кожного образу. Це допомагає побачити загальний вигляд та розташування об'єктів на майбутніх малюнках.

Вибір техніки. Вибір техніки, такої як акварель, олівець або кольорова графіка, визначає стиль та характер зображення. Кожна техніка має свої особливості, які можна використовувати для передачі текстур, характеру персонажів та настрою.

Намітка та передача деталей. Під час створення образів собак та котів важливо докладно передати всі деталі, такі як їхні окремі характерні особливості, характеристики хутра, текстуру устілки, деталі меблів та інше. Це вимагає великої уваги до деталей та майстерності в роботі з матеріалами. Під час створення образів важливо приділити увагу деталям, таким як очі, ніс, лапи та інші особливості тварин. Відтворення цих деталей допомагає надати образам реалістичності та живості.

Використання кольорів та світла. Вибір кольорів для створення образів важливий для передачі атмосфери та настрою. Використання світла та тіней допомагає створити об'єм та глибину на полотні. Це важливо для передачі просторового відношення та форми об'єктів.

Емоційний вираз. Образи собак та котів мають виразно відтворювати їхні емоції та характер. Це досягається за допомогою виразу обличчя, пози та взаємодії з навколишнім середовищем.

Завершення роботи. По завершенню роботи над кожним образом в серії «Світ чотирилапих братів» проводиться остаточна оцінка та виправлення всіх деталей. Робота відточується до досягнення бажаного результату, який відповідає концепції та ідеї серії.

Подання серії. Коли всі зображення готові, їх можна представити у формі серії, що має загальну концепцію та стиль. Серія може бути представлена як виставка, альбом чи інший вид мистецької презентації.

Виконання серії анімалістичних образів «Світ чотирилапих братів» вимагає творчого підходу, вивчення характеристик об'єктів та дотримання мистецьких та технічних аспектів для досягнення високої якості та виразності в мистецькому відтворенні образів.

Загалом, послідовне виконання серії анімалістичних образів «Світ чотирилапих братів» вимагає комплексного підходу, врахування художніх, наукових та технічних аспектів для досягнення бажаного результату та виразності об'єктів на зображеннях.

Висновки до розділу 2

У ході кваліфікаційного дослідження, присвяченого створенню серії анімалістичних образів «Світ чотирилапих братів», були зроблені наступні висновки за вказаним планом дослідження:

Виконання даної роботи було спричинене бажанням дослідити творчий процес створення анімалістичних образів, що відображають домашніх тварин у звичному середовищі. Вибір теми обумовлений інтересом до живопису тварин та бажанням розглянути творчий процес як послідовну послідовність мистецьких рішень і виразових можливостей графіки.

Під час створення анімалістичних образів було використано ряд прийомів, таких як детальне спостереження, контурні лінії, відтворення деталей та текстур, використання світла та тіней, а також стилістичне рішення. Ці прийоми дозволили передати реалістичність образів та їхній характер.

В процесі створення серії анімалістичних образів була забезпечена стилістична єдність творчої роботи. Всі зображення відзначаються реалістичним підходом до відображення домашніх тварин та їхнього середовища. Графічне вирішення було спрямоване на передачу деталей та текстур, зберігання стилістичної цілісності та гармонії образів.

Створення серії анімалістичних образів було проведено послідовно та систематично. Кожен етап, від планування та ескізів до фінальної обробки, був виконаний з урахуванням загальної концепції та стилістичної єдності серії. Результатом є збалансована та виразна серія мистецьких робіт.

Отже, дослідження підтверджує, що створення анімалістичних образів вимагає від художника систематичного та уважного підходу, використання різних графічних прийомів, збалансованого стилістичного вирішення та

послідовного виконання для досягнення бажаного результату у мистецькій творчості.

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ АНІМАЛІСТИЧНИХ ОБРАЗІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

3.1. Анімалістичний жанр в освітньому процесі учнів різних вікових категорій

Вікові особливості грають першорядну роль організації будь-якої навчальної і творчої діяльності дитини. У тому числі й у процесі викладання образотворчого мистецтва. У кожному віці дитині притаманні певні психологічні особливості особистості. Знаючи ці особливості, педагог повинен вміти визначати обсяг інформації, що надається, форму її подання, а також встановлювати необхідний темп роботи з учнями. Знання психологічних вікових особливостей дає можливість формувати оптимальні умови для найбільш продуктивного розвитку школяра у творчому середовищі.

У цій роботі розглядатиметься така вікова класифікація:

1. Дошкільний вік, де розглядається лише старший дошкільний вік:
 - молодший дошкільний вік;
 - середній дошкільний вік;
 - старший дошкільний вік (5-7 років);
2. Молодший шкільний вік (7-11 років).
3. Середній шкільний вік (11-15 років), де виділяється три основні етапи розвитку підлітка:
 - 1 стадія-10-11 років. Ця стадія характерна процесом прийняття дитини себе, як особистості. Різко негативне та категоричне ставлення до своїх вчинків та дій.
 - 2 стадія-12-13 років. Негативна оцінка себе все ще є характерною якістю, але з'являється загальний позитивний настрій.
 - 3 стадія-14-15 років. Критичне ставлення до себе, пошук себе у світі, інтерес до майбутнього та до свого становища у ньому.
4. Старший шкільний вік (15-18 років).

Старші дошкільнята.

Для цієї групи провідною діяльністю є гра, але тут в ігровій діяльності з'являються рольові взаємодії, діти можуть до початку гри чітко розподілити ролі та дотримуватися їх протягом гри. Діти вже поділяють дійсність та гру. Рольова гра надає великий розвиток особистість дитини, тому під час проведення занять важливо це враховувати і добре проводити заняття у вигляді гри з розподілом ролей. Також цей вік є віком найбільшого активного малювання. Малюнок вже набуває сюжетного характеру, за малюнком дитини можна судити про емоційний стан зображуваного. Діти цього віку можуть провадити діяльність за умовами, за схемою. Відбувається перехід від мимовільної уваги до довільного, діти вже можуть ставити собі невеликі цілі, планувати свою діяльність. Зростають вольові зусилля, формується цілеспрямованість, допитливість, спостережливість. Удосконалюється сприйняття кольорів, відтінків, форм. Але для дітей складно, якщо треба враховувати одночасно кілька різних ознак. Добре розвивається зв'язне мовлення, дитина може щось переказувати, розповідати по картинці. Розвивається вміння узагальнювати. У дитини продовжує формуватись почуття колективізму поваги до людей. Формується своє «Я».

Молодший шкільний вік.

Цей вік характерний переходом від ігрової діяльності до пізнавальної, навчальної діяльності. Проте, гра все ще залишається частиною діяльності, тепер вона приймає соціальне забарвлення. Тут у дитини виникає елементарне логічне судження, виникає пізнавальна потреба, бажання вчитися. Потребує спілкування, колективної суспільно-корисної діяльності, формуються почуття товариства та дружби. Дитина хоче, щоб до неї ставилися як до дорослого. Розвивається самоконтроль, самодисципліна. Удосконалюються навички планування діяльності, часу. Тут характерно, що вчитель є авторитетом. Моторні реакції, що виражають почуття, характерні для дошкільника і першокласника, починають замінюватися мовними.

Середній шкільний вік.

Середньому шкільному віку характерне прагнення точності передачі форми зображуваних предметів. Ця група розвиває самосвідомість, світогляд, філософське мислення, система теоретичних знань. Формуються здібності мислити логічно, користуватися абстрактними поняттями, виконувати операції на думці. Школярам стає важливим і цікавим свій власний внутрішній світ, а також світ людей, що їх оточують. Часто в процесі самокритики підліток може дійти висновку, що у нього немає здібностей до малювання, і кинути виконання завдання, оскільки він дуже вразливий і критичний до себе і своєї творчості. У цьому віці у дітей потреба у суспільному визнанні, самостійності, довірі з боку дорослого. Підліток шукає об'єкт для наслідування. Також не варто забувати про статеве дозрівання дітей, що дуже впливає і психіку дітей. Тому так важливим є створення необхідних педагогічних умов для розвитку образотворчої грамотності, технічних навичок та умінь.

Старший шкільний вік.

Для старшого шкільного віку характерне становлення вольової, інтелектуальної та емоційної сфер психіки. Також для старших школярів характерний високий рівень логічного мислення, розвиток вербальних та пізнавальних можливостей. Пізнавальні процеси активно розвиваються: сприйняття стає більш глибоким і стійким, удосконалюється довільна увага та здатність до абстрактного мислення. У цьому віці відбувається активна переоцінка норм, цінностей та ідеалів. Активний прояв різнобічної діяльності робить цей період максимально інтенсивним, різноманітним та пластичним у плані намірів, дій та емоцій. Тому є велика ймовірність, що мистецька діяльність у цьому віці може вийти на значно інший рівень розвитку. Можливо, поглиблене та професійно спрямоване здобуття знань, за допомогою додаткових гуртків, курсів, факультативів та ін. Крім того, у дітей цього віку відбувається усвідомлення соціальної залученості, з'являється потреба в самореалізації, самовизначенні. Збільшується потреба у звільненні від контролю, також варто враховувати, що в цей період дитина схильна до порушень дисципліни, ворожості, погіршення у навчальній діяльності, схильна до сварок та слабкого

емоційного самоконтролю. Активний розвиток самостійного творчого мислення наштовхує педагога на відповідну побудову заняття. Перед школярем постійно мають виникати також варто враховувати, що в цей період дитина схильна до порушень дисципліни, ворожості, погіршення у навчальній діяльності, схильна до сварок та слабкого емоційного самоконтролю. Активний розвиток самостійного творчого мислення наштовхує педагога на відповідну побудову заняття. Перед школярем постійно мають виникати також варто враховувати, що в цей період дитина схильна до порушень дисципліни, ворожості, погіршення у навчальній діяльності, схильна до сварок та слабкого емоційного самоконтролю. Активний розвиток самостійного творчого мислення наштовхує педагога на відповідну побудову заняття. Перед школярем постійно мають виникати проблеми різної складності, які він має самостійно вирішувати. Цьому віку властивий активний пошук сенсу життя, шляхів реалізації себе, моральних та естетичних ідеалів. Пошук творчого шляху, напрямів, техніки. Тому дуже важливо з боку педагога сформувати в учня велике творче уявлення та власне, індивідуальне мислення.

Дитяча творчість нерозривно пов'язана із природним світом у всіх його проявах, зокрема з тваринним світом. З найменших років дитина малює невигадливих звірят, йому читають казки на ніч, де головними героями більшою мірою є різні представники тваринного світу, вона росте разом з тваринами, взаємодіє з ними, тварини допомагають сформувати у дитини почуття відповідальності, почуття причетності до природи. Тому вкрай важливо для вдосконалення образотворчих навичок враховувати цю особливість та сприяти покращенню образного сприйняття природного світу.

Важливо дати дитині загальні уявлення про анімалістичний жанр, про напрями, про техніки і можливі способи рішення в зображенні. Але, крім цього, необхідно розвивати естетичне ставлення дитини до навколишнього світу, формувати та розвивати вміння та навички візуалізувати свої ідеї, створювати емоційно-виразні художні образи. Тому основним завданням педагога є максимально і всебічно розкрити тему малювання в анімалістичному жанрі,

щоб учні могли засвоїти важливі особливості анімалізму, такі як характерність персонажів (тварини), їх індивідуальність, звички, поведінка, особливості зовнішнього вигляду і т.д.

Тому для розширення меж знань, умінь та навичок дитини важливо створити відповідне середовище навчання. А саме: у вільному доступі мають бути приклади робіт відомих художників, які працюють у анімалістичному жанрі. Наприклад, друковані видання дитячих книг радянських ілюстраторів Чарушина, Васнецова, Ватагіна, Микільського, Рачова, Лаптева і т.д. Також важливими є наочні приклади сучасної анімалістики. Сюди можуть належати сучасні репродукції ілюстрацій, книги різного жанру. Наприклад, це можуть бути ілюстрації до науково-публіцистичних, науково-пізнавальних книг, або ілюстрації до сучасних дитячих казок, байок, графічним книгам. Крім того сюди можуть входити відеоряди про процеси створення анімалістичних композицій, або про прийоми та техніки. Вивчення наочних посібників як сприяють культурному і естетичному розвитку смаку, а й збільшенню бази образотворчих технік. Також наочні посібники служать для створення виразних образів і персонажів, і навіть їх оточення. Розгляд відповідного наочного посібника дає повніше уявлення про зображуваному, отже, кінцевий результат вийде найбільш переконливим і точним.

Важливо з боку педагога правильно акцентувати увагу учнів на наочному матеріалі. Вказувати на різні нюанси, технічні прийоми, характерність тварин, передачу емоційності, експозицію, колорит, рух, пластику тощо. При дослідженні візуальних прикладів педагог повинен максимально коректно направити учня в потрібне русло, розвивати в ньому вміння знаходити нові шляхи вирішення для свого конкретного завдання, а не змушувати його копіювати, і слідувати однаковим схемам. Учня необхідно навчити мислити та аналізувати, бачити, дати йому необхідну теоретичну базу, щоб на основі отриманих знань, умінь та навичок він міг уже самостійно формувати свою творчу діяльність.

Для успішного навчання та створення анімалістичних композицій учням треба спочатку вивчити об'єкт малювання, в цьому і є особливість та труднощі анімалістичного жанру, що тут найчастіше «жива» натура (якщо не брати до уваги опудала тварин). Тварина постійно перебуває у русі, тому важливо спостерігати її, вивчити поведінку, звички, пози, характер, зовнішній вигляд. Необхідно виділити головні риси тварини, адже вони є індивідуальними, навіть якщо тварини зовні схожі, однак, в кожній своїй характер, своя індивідуальність. Тому педагогу необхідно організувати такі моменти спостереження. Наприклад, педагог, може зводити групу до зоопарку, заповідника. Також об'єктами вивчення можуть стати домашні тварини, улюбленці дітей, або будь-які тварини на вулиці (птахи, собаки, яких вигулюють, кішки). Все це допоможе сформуванню у дитини чіткого розуміння та постановку мети та завдань. Також педагогу необхідно створити сприятливу атмосферу уроку. Педагог може показати учням відеоряд про життя якихось тварин, це навіть можуть бути мультфільми, де головні персонажі – тварини. Це допоможе для занять спрямованих на передачу образів тварин, створення персонажів (коли тварини олюднюються, наділяються людськими якостями).

Середній та старший шкільний вік характерний частим копіюванням та уподібненням під «популярне», «модне», стереотипне. Зазвичай це трапляється через те, що це дає зрозумілий і простий результат, який легко і схвально сприймається навколишнім суспільством. Таким чином, у роботах багатьох учнів є шанси появи шаблонності. У дітей пропадає стимул розвиватися та вдосконалювати свої навички, шукати нові шляхи вирішення. Тому основним завданням педагога є спрямувати та дати стимул до розвитку творчих здібностей учня. Показати можливі шляхи розвитку. Адже популярне візуальне середовище вкрай мінливе і те, що було вчора популярно, завтра стане нудним і непотрібним, тому митцю важливо розвиватися разом з часом, привносити новизну до своїх робіт.

До того ж дуже важливою є оцінка робіт учнів. Причому важливо, щоб не лише педагог оцінював роботи, а й учня треба навчити аналізувати, оцінювати

та критикувати свою ж роботу. Наприкінці кожного заняття необхідно влаштувати міні-перегляд, щоб кожен міг оцінити свою роботу окремо і в сукупності з чужими роботами, адже також дуже важливо, щоб дитина малювала в суспільстві, щоб вона могла порівнювати себе з іншими і прагнути тих, хто краще тебе. У процесі такого перегляду кожному учню необхідно висловити свою думку про процес, про свою роботу, чи все він зробив, що хотів, що можна було б зробити по-іншому, і про роботу класу в цілому. Таким чином, в учнів з'явиться спільний погляд на творчу ситуацію. Для педагога такі перегляди доцільні, як спостереження за загальним творчим зростанням класу, а також контроль засвоєння отримуваних знань. Проведення шкільних виставок допомагає дитині уявити себе дома професійного художника, дізнатися, як тебе оцінюють інші. Тому добре проводити не просто виставки, а виставки-конкурси.

3.2. Особливості вивчення анімалістичного жанру на уроках образотворчого мистецтва у 5-7 класах

Уроки образотворчого мистецтва в 5-7-х класах, присвячені вивченню анімалістичного жанру, мають величезний пізнавальний потенціал, виховний вплив на свідомість молодших підлітків, на формування моральних ідеалів, поглядів, ціннісних орієнтацій, поведінку, ставлення до світу, до себе, до інших людей (Додаток Г).

У процесі вивчення анімалістичного жанру й навчання малювати представників тваринного світу перед школярами висувуються нові завдання: вони повинні не тільки навчитися зображувати складну форму тварини, передавати в рисунку її пропорції, рух, фактуру хутра, а й розуміти, чим обумовлена зовнішня форма тіла. Головне - знайти у тварині найбільш характерне, привабливе і саме ці якості відобразити в малюнку, тобто створити виразний художній образ, оригінальну анімалістичну композицію мовою того чи іншого виду образотворчого мистецтва.

Для підвищення розумової активності підлітків під час виконання анімалістичної композиції, якісного сприйняття та засвоєння ними нового навчального матеріалу на початку уроку учитель повинен створити відповідну емоційну атмосферу, мотивувати навчальну діяльність.

Тварина рухлива, її не можна змусити позувати. Її тіло й кінцівки часто приховані під густим хутром або пір'ям. Для спостереження за нею потрібен час, якого бракує на уроці, тому наперед необхідно вивчити будову тварини.

Птахів малювати простіше, тому автор пропонує починати пояснення саме з них. Щоб не відволікати увагу учнів на подробиці - мова йде про особливості будови, а не про анатомічні тонкощі - учитель пропонує розглянути не скелет, а схематичне зображення скелета й обриси тіла різних птахів, наголошуючи, що форма та особливості зовнішнього вигляду живої природи залежать від її анатомічної будови. Учні мають визначити, з яких елементів складається форма птахів (тулуб, голова, шия, крила, хвіст, кінцівки), порівняти її із знайомими геометричними формами (голова - коло, тулуб - овал, крило - трикутник тощо) і, завдяки цьому самостійно дійти висновку, що скелет майже в усіх птахів однаковий, він відрізняється тільки пропорціями (співвідношенням довжини шиї, ніг, величини голови до тулуба, розмахом крил та ін.). Знання будови тіла тварини дають змогу в подальшому легше зрозуміти її форму й рух під час спостережень з природи, наприклад, на прогулянці, вдома, у зоопарку.

Продовжуючи роботу над засвоєнням нового матеріалу, вчитель пояснює, що кожна тварина чи птах, якими простими б вони не були, мають характерні особливості, що відрізняють їх від усіх інших представників тваринного світу. («Що саме впливає на зовнішній вигляд птахів?» або: «Чи впливає спосіб добування їжі та середовище, в якому живуть різні птахи, на їхній зовнішній вигляд?») Бажано, щоб учні не лише висловлювали свої погляди, а й прикріпили конкретними прикладами. (Дзьоб у хижаків сильно вигнутий, у птахів, які ловлять комах у польоті, обабіч дзьоба є волоски для збільшення «воронки» рота, а довгий дзьоб чаплі дозволяє їй легко ловити жабок). Наведені приклади допомагають учням дійти висновку, що при наявності загальних рис у

конструктивній побудові, птахи відрізняються один від одного формою голови, шиї, крил, лапок.

Далі вчитель на конкретному прикладі (шпака, качки, крука, чаплі) демонструє на дошці послідовність малювання птаха, коментуючи всі етапи роботи. Малювати починають легкими лініями, визначаючи положення тулуба, що нагадує овал, у просторі (горизонтальне, похиле чи вертикальне). Спочатку овал має бути намальований як загальна форма, що окреслює контур тулуба птаха відносно його конструктивної осі, яка проходить посередині. Далі наносяться лінії, що визначають напрями голови, шиї, хвоста, ніг. На другому етапі знаходять загальну форму і співвідношення величин тулуба, шиї, голови, хвоста. Потім уточнюють обриси птаха і промальовують голову, дзьоб, крила, хвіст, лапки. На останньому етапі роботи промальовують оперення, штрихами визначають світлотінь.

Будова тіла звірів набагато складніша. За допомогою чітко сформульованих учителем запитань учні порівнюють схематичні зображення скелетів та обриси тіла різних тварин (напр., жирафи, тигра, оленя, собаки, слона, лисиці), характеризують їх особливості і мають дійти висновку, що, незважаючи на безліч ознак, за якими різняться тварини, будова кістяка й загальне розташування кінцівок у них подібні.

Під час пояснення послідовності зображення тварин вчитель має звернути увагу школярів на кістки, що визначають їхні форми, зауважити, що конструктивні осі тіла тварини збігаються із кістками скелета, які визначають її зовнішній вигляд. Процес роботи над рисунком тварини починають із чітко виявленої поздовжньої осі, що збігається з хребтом і проходить через голову і хвіст. Намагаючись точніше вловити характер, рух і пропорції тварини, визначають напрямки ніг, голови, хвоста, форми її тіла, передають характерні деталі. За допомогою різних графічних засобів (ліній, штрихів, крапок, плям) передають особливості забарвлення (смуги, плями), наносять світлотіні.

Надалі, коли навички зображення тварин будуть відпрацьовані, можна одразу малювати контур видимої форми, уявляючи собі конструктивну будову

тварини. Щоб швидше навчитися передавати в малюнках загальні форми тварин, відтворювати їхні пропорційні особливості, учням слід виконати ряд швидких конструктивних начерків за уявою, використовуючи лінії або плями (птахи їдять, приземляються, летять; тварини готуються до стрибка, граються тощо).

Найкращий спосіб познайомитися з формою та рухами тварини - виконання замальовок з живої природи. Для початку краще вибрати тварину, що перебуває в стані спокою (лежить, сидить), або в малорухливих позах. Домашня кішка - найцікавіша тварина для зображення, адже вона допомагає зрозуміти характерні особистості усього сімейства котячих, наприклад, левів, тигрів, гепардів, барсів тощо. Учитель має пояснити, що під час виконання швидких начерків з природи не вимагається тональна завершеність роботи, детальна прорисовка оперення чи особливостей хутра, незначних деталей.

У процесі пояснення доцільно використати ілюстративний матеріал.

«Варто переглянути окремі епізоди з кінофільмів, сюжети яких пов'язані з тваринами («Лессі» (1994 р., реж. Д.Петрі), «Білий Бім Чорне Вухо» (1977 р., реж. С. Ростоцький), «Каштанка» (1975 р., реж. Р. Балаян), «Доміно» (1973 р., реж. І.Негреску).

Для активізації навчального процесу та творчої діяльності школярів учитель має використовувати різноманітні методи й форми організації навчання, приділяти значну увагу художньо-дидактичним іграм, творчим вправам, використовувати сучасні технічні засоби навчання, спиратися на взаємозв'язки образотворчого мистецтва з іншими дисциплінами, зокрема літературою, музикою, історією, етикою, природознавством тощо.

Багато нового і цікавого можна пізнати, вивчаючи тваринний світ. Спостереження за життям та звичками тварин, милування виразністю й пластикою їхніх форм сприяють бережливому ставленню школярів до навколишнього середовища, пробуджують піднесені почуття, прищеплюють любов і співчуття до всього живого, вчать відчувати красу в житті й у мистецтві, викликають естетичні переживання й бажання передати своє власне ставлення

до тварин у художніх образах. Усе це духовно збагачує, ушляхетнює підлітка, розширює кордони його світовідчуття, формує уявлення про добро і зло, про потворне й прекрасне в житті та мистецтві.

3.3 Методичні аспекти розробки уроків малювання з природи та за уявою

Малювання з природи на уроках образотворчого мистецтва. Малювання тварин з природи - це цікаве і корисне заняття для школярів. Воно дозволяє розвивати спостережливість, вміння аналізувати форму, об'єм і текстуру предметів. Зображення з природи - це створення зображення на основі безпосереднього спостереження за об'єктом. Цей метод дозволяє точно передати форму, пропорції, колір і текстуру об'єкта. Малювання з природи - це важливий етап навчання образотворчого мистецтва. Воно дозволяє розвивати спостережливість, вміння аналізувати форму, об'єм і текстуру предметів.

Для учнів 6-го класу малювання з природи може бути корисним для розвитку таких навичок:

1. Спостереження. Учні повинні вчитися уважно спостерігати за об'єктом, який вони малюють. Це допоможе їм зрозуміти його форму, пропорції, колір і текстуру.
2. Аналіз. Учні повинні вчитися аналізувати форму об'єкта. Це допоможе їм зрозуміти, як вона складається з простих геометричних фігур.
3. Передача об'єму. Учні повинні вчитися передавати об'єм об'єкта за допомогою світлотіні.
4. Створення композиції. Учні повинні вчитися створювати композицію зображення. Це допоможе їм створити гармонійне і цікаве зображення.

Для того, щоб малювання з природи було ефективним, необхідно дотримуватися таких правил:

1. Вибір об'єкта. Об'єкт для малювання повинен бути простим і добре освітленим.

2. Спостереження. Учні повинні уважно спостерігати за об'єктом, який вони малюють. Вони повинні звернути увагу на його форму, пропорції, колір і текстуру.
3. Ескіз. Після того, як учні добре спостерігали за об'єктом, вони можуть приступити до створення ескізу. Ескіз - це схематичне зображення об'єкта, яке допоможе їм визначити його основні контури.
4. Детальне промальовування. Після того, як учні створили ескіз, вони можуть приступити до детальної промальовування об'єкта. На цьому етапі вони додадуть до ескізу всі деталі, такі як колір, текстура, світлотінь.

На уроках малювання з природи для учнів 6-го класу можна використовувати такі матеріали:

1. Папір. Для малювання з природи можна використовувати будь-який вид паперу, але краще використовувати папір з гладким покриттям.
2. Олівці. Для малювання з природи можна використовувати прості олівці, кольорові олівці.
3. Маркери. Маркери - це хороший варіант для створення яскравих і виразних зображень.
4. Фарби. Фарби - це більш складний матеріал, але вони дозволяють створювати реалістичні зображення (Додаток В).

Зображення тварин є одним з найпоширеніших жанрів образотворчого мистецтва. Тварини можуть бути зображені з природи, в декоративному мистецтві або в ілюстрації. Кожен з цих видів зображення має свої особливості.

Декоративне мистецтво - це вид мистецтва, який створюється для прикраси. У декоративному мистецтві часто використовуються зображення тварин. У декоративному мистецтві часто використовуються стилізовані зображення тварин. Це означає, що зображення тварин спрощуються і схематизуються, щоб вони виглядали більш декоративно. У декоративному мистецтві важливо, щоб зображення тварин були оригінальними і

неповторними. Це означає, що художник повинен використовувати свої творчі здібності, щоб створити нове і цікаве зображення (Додаток Г).

Ілюстрування - це створення зображень для книги, журналу, газети або іншого видання. Ілюстрації можуть використовуватися для пояснення тексту, створення настрою або просто для прикраси.

У ілюструванні часто використовуються реалістичні зображення тварин. Це означає, що зображення тварин повинні бути точними і детальними, щоб вони відповідали тексту. Ілюстрації повинні викликати у глядача певні емоції. Художник може використовувати зображення тварин для створення позитивного, негативного або нейтрального настрою. Ілюстрації повинні відповідати тексту, для якого вони створюються. Це означає, що художник повинен враховувати тему тексту, його зміст і стиль.

Зображення з природи, декоративне мистецтво і ілюстрування - це різні види мистецтва, в яких можуть використовуватися зображення тварин. Однак у кожному з цих видів мистецтва є свої особливості, які необхідно враховувати при створенні зображень.

Анімалістичні образи при малюванні за фантазійною уявою

Анімалістичні образи - це зображення тварин. Малювання анімалістичних образів за фантазійною уявою - це творче заняття, яке дозволяє учням 6-го класу розвивати свою фантазію, креативність і художні навички.

Для того, щоб малювати анімалістичні образи за фантазійною уявою, необхідно дотримуватися таких етапів:

1. Вибір теми. Учні повинні вибрати тему для свого малюнка. Тема може бути будь-якою, наприклад, це може бути зображення вигаданих тварин, тварин з казок або міфів, або просто вільна фантазія.

2. Створення ескізу. Після того, як учні обрали тему, вони можуть приступити до створення ескізу. Ескіз - це схематичне зображення тварини, яке допоможе їм визначити її основні контури.

3. Детальне промальовування. Після того, як учні створили ескіз, вони можуть приступити до детальної промальовування тварини. На цьому етапі вони додадуть до ескізу всі деталі, такі як колір, текстура, світлотінь.

При малюванні анімалістичних образів за фантазійною уявою важливо дотримуватися таких правил:

1. Не бійтеся фантазувати. Нехай ваша уява літає далеко і вільно.
2. Не обмежуйте себе. Не намагайтеся створити щось конкретне. Просто малюйте те, що ви бачите в своїй уяві.
3. Не бійтеся експериментувати. Використовуйте різні матеріали і техніки для того, щоб створити унікальне і виразне зображення.

Наведемо кілька прикладів тем для малювання анімалістичних образів за фантазійною уявою для учнів 6-го класу.

Вигадані тварини. Учні можуть придумати своїх власних вигаданих тварин. Це можуть бути тварини з будь-якими формами, розмірами, кольорами і можливостями.

Тварини з казок або міфів. Учні можуть намалювати тварин з казок або міфів. Це можуть бути такі тварини, як дракони, єдинороги, русалки і т. д.

Вільна фантазія. Учні можуть просто намалювати те, що вони бачать в своїй уяві. Це може бути будь-що, що не підпадає під інші категорії.

Декоративний розпис — це один з видів декоративно-прикладного мистецтва, що передбачає сюжетні зображення й орнаменти, які створюються засобами живопису на стінах та інших частинах архітектурних споруд, а також на ужиткових предметах. Останнім часом декоративний розпис виконують також на папері, полотні, картоні й експонують на художніх виставках як твори станкового мистецтва (Додаток Д).

Малювання анімалістичних образів за фантазійною уявою - це захоплююче і корисне заняття, яке може допомогти учням 6-го класу розвинути свою фантазію, креативність і художні навички.

Висновки до розділу 3

Основною особливістю методики викладання анімалістичного жанру для учнів різного віку є необхідність адаптації підходів та завдань до рівня розвитку та інтересів учнів. Молодші учні потребують простих завдань та більшого контролю, водночас доросліші учні можуть досліджувати більш складні техніки та вираження художніх ідей. Один з ключових аспектів успішного викладання анімалістичного жанру - це адаптація методики до різних вікових груп учнів. Для молодших учнів (1-4 класи), важливо розвивати елементарне сприйняття форми та образу, навички контурного малювання. У старших класах (5-11 класи), слід акцентувати увагу на більш складних аспектах, таких як відтворення текстур, світла і тіні, інтерпретація символіки в мистецтві.

На етапі вивчення анімалістичного жанру на уроках образотворчого мистецтва у 5-7 класах важливо акцентувати на формуванні базових навичок малювання та сприяти розвитку естетичного смаку. Учні повинні навчитися спостерігати за об'єктами, розуміти пропорції, кольорову гаму і деталі образів. В цьому віці вони розвивають моторику, здатність до спостереження та виявлення індивідуального стилю. Уроки мають включати в себе як технічні аспекти, так і стимулювання творчого мислення.

Вивчення анімалістичних образів у контексті малювання з природи є ефективним методом розвитку мистецьких навичок та спостережливості учнів. Під час роботи з живими об'єктами, вони навчаються аналізувати форму, текстуру та світло на прикладі реальних тварин. Важливою є можливість поглибленого вивчення анатомії і характеру тварин, що сприяє створенню більш реалістичних зображень.

Фантазійне малювання анімалістичних образів допомагає розвивати художню творчість та уяву учнів. Вони можуть створювати унікальні образи, використовуючи свою уяву та творчий потенціал.

Використання анімалістичних образів при ілюструванні казок та притч сприяє кращому розумінню характерів та подій у художньому контексті. Учні навчаються відтворювати образи тварин, які є символами чи персонажами у

літературних творах, та виражати їхні характеристики через образотворче мистецтво. Це сприяє розвитку літературного розуміння та вмінню аналізувати та інтерпретувати тексти. Ілюстрування анімалістичними образами казок та притч допомагає учням розуміти символіку, психологію та моральні аспекти оповідань. Це розвиває їхню здатність аналізувати та виражати ідеї через мистецтво.

Загалом, вивчення анімалістичного жанру на уроках образотворчого мистецтва є важливим елементом художньої освіти, який сприяє розвитку художніх навичок, уяви та естетичного смаку учнів. Методику викладання цього жанру слід адаптувати до потреб та вікових особливостей учнів для досягнення максимальних педагогічних результатів.

ВИСНОВКИ

Жанр образотворчого мистецтва, який називається анімалізм, має давні корені і поєднує в собі природничі науки та художні принципи. Стародавні єгиптяни були особливо захоплені цим напрямом, і вишукані зображення тварин можна побачити на розписах палаців та гробниць. Єгипетські майстри намагалися максимально реалістично зобразити світ природи, а анімалістичний стиль став частиною релігії та культури цієї давньої цивілізації. Особливо вражаючими є портрети богів з головами тварин, які символізують поклоніння людини перед вищими силами. Анімалізм також знайшов своє вираження у картинних полотнах, які наповнені гармонією та особливою красою.

Зображення тварин, звірів було особливою темою творчості Марії Приймаченко. Малюючи тварин, вона наче писала давні міфи, казки, легенди. Фантастичні звірі на картинах художниці виступають не лише головними персонажами - вони уособлюють почуття та послання, які художниця хотіла донести іншим. Персонажі «звіриної серії» дуже схожі на людей: у них вигнуті наче від здивування брови, пухнасті закручені вії, погляд виражає думки. Найбільше вражають очі, подібні до людських - вони начебто то зазирають у душу глядачеві, то приховують щось.

У ході кваліфікаційного дослідження, присвяченого створенню серії анімалістичних образів «Світ чотирилапих братів» були зроблені наступні висновки за вказаним планом дослідження:

Виконання даної роботи було спричинене бажанням дослідити творчий процес створення анімалістичних образів, що відображають домашніх тварин у звичному середовищі. Вибір теми обумовлений інтересом до живопису тварин та бажанням розглянути творчий процес як послідовну послідовність мистецьких рішень і виразних можливостей графіки.

Під час створення анімалістичних образів було використано ряд прийомів, таких як детальне спостереження, контурні лінії, відтворення деталей та

текстур, використання світла та тіней, а також стилістичне рішення. Ці прийоми дозволили передати реалістичність образів та їхній характер.

В процесі створення серії анімалістичних образів була забезпечена стилістична єдність творчої роботи. Всі зображення відзначаються реалістичним підходом до відображення домашніх тварин та їхнього середовища. Графічне вирішення було спрямоване на передачу деталей та текстур, зберігання стилістичної цілісності та гармонії образів.

Створення серії анімалістичних образів було проведено послідовно та систематично. Кожен етап, від планування та ескізів до фінальної обробки, був виконаний з урахуванням загальної концепції та стилістичної єдності серії. Результатом є збалансована та виразна серія мистецьких робіт.

Отже, дослідження підтверджує, що створення анімалістичних образів в домашній обстановці вимагає від художника систематичного та уважного підходу, використання різних графічних прийомів, збалансованого стилістичного вирішення та послідовного виконання для досягнення бажаного результату у мистецькій творчості.

Основною особливістю методики викладання анімалістичного жанру для учнів різного віку є необхідність адаптації підходів та завдань до рівня розвитку та інтересів учнів. Молодші учні потребують простих завдань та більшого контролю, водночас доросліші учні можуть досліджувати більш складні техніки та вираження художніх ідей. Один з ключових аспектів успішного викладання анімалістичного жанру - це адаптація методики для різних вікових груп учнів. Для молодших учнів (1-4 класи), важливо розвивати елементарне сприйняття форми та образу, навички контурного малювання. У старших класах (5-11 класи), слід акцентувати увагу на більш складних аспектах, таких як відтворення текстур, світла і тіні, інтерпретація символіки в мистецтві.

На етапі вивчення анімалістичного жанру на уроках образотворчого мистецтва у 5-7 класах важливо акцентувати на формуванні базових навичок малювання та сприяти розвитку естетичного смаку. Учні повинні навчитися спостерігати за об'єктами, розуміти пропорції, кольорову гаму і деталі образів.

В цьому віці вони розвивають моторику, здатність до спостереження та виявлення індивідуального стилю. Уроки мають включати в себе як технічні аспекти, так і стимулювання творчого мислення.

Вивчення анімалістичних образів у контексті малювання з натури є ефективним методом розвитку мистецьких навичок та спостережливості учнів. Під час роботи з живими об'єктами, вони навчаються аналізувати форму, текстуру та світло на прикладі реальних тварин. Важливою є можливість поглибленого вивчення анатомії і характеру тварин, що сприяє створенню більш реалістичних зображень.

Фантазійне малювання анімалістичних образів допомагає розвивати художню творчість та уяву учнів. Вони можуть створювати унікальні образи, використовуючи свою уяву та творчий потенціал.

Використання анімалістичних образів при ілюструванні казок та притч сприяє кращому розумінню характерів та подій у художньому контексті. Учні навчаються відтворювати образи тварин, які є символами чи персонажами у літературних творах, та виражати їхні характеристики через образотворче мистецтво. Це сприяє розвитку літературного розуміння та вмінню аналізувати та інтерпретувати тексти. Ілюстрування анімалістичними образами казок та притч допомагає учням розуміти символіку, психологію та моральні аспекти оповідань. Це розвиває їхню здатність аналізувати та виражати ідеї через мистецтво.

Загалом, вивчення анімалістичного жанру на уроках образотворчого мистецтва є важливим елементом художньої освіти, який сприяє розвитку художніх навичок, уяви та естетичного смаку учнів. Методику викладання цього жанру слід адаптувати до потреб та вікових особливостей учнів для досягнення максимальних педагогічних результатів

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонович В.Б. Обзорение предметов великокняжеской эпохи, найденных в Киеве и ближайших его окрестностях и хранящихся в музее древностей и мюнц-кабинете университета св. Владимира. Киевская старина. Т. 22. Київ, 1888. С. 117-132.
2. Басараб О. Фантастичні звірі Марії Приймаченко та де їх шукати. Mixarium. 2017. 9 січ. URL: <https://mixarium.wordpress.com>
3. Белкіна Е. В., Гайдамака О. В., Калініченко О. В., Масол Л. М., Руденко І. В. Художня освіта. Київ : Ранок, 2006. 256 с.
4. Божко Л. І., Климова Л. В., Лейбіна О. О., Лимар Г. В., Полякова Г. А., Образотворче мистецтво 1 - 7 класи. Харків : Скорпион, 2001. 160с.
5. Бондарев. К. Творчість Марії Приймаченко. 2014. URL: <http://www.bondarev.com.ua> (дата звернення 09.20.23)
6. Булгакова Т. М. Історико-педагогічні основи художньо-естетичного виховання особистості. Молодий вчений. 2016. № 2 (29). С. 261-264.
7. Велика енциклопедія тварин URL: <https://kids-book.com.ua/ru/zhivotnye-rasteniya/10711-velika-enciklopediya-tvarin-9789664629888.html>(дата звернення 10.20.23)
8. Вовк М. В., Гнатюк М. В. Скульптор Кригор Крук: нарис життя і творчості : монографія. Івано-Франківськ : ПНУ ім. В. Стефаника, 2011. 92 с.
9. Войтович В.М. Українська міфологія. Київ: Либідь, 2005. 664 с.
10. Герій О.О. Відображення символіки світового дерева у системі орнаменталії українських храмів XI-XII століть. Наук. вісник НЛТУ України: Символ дерева у світовій культурі та художній творчості. Львів: НЛТУ України. 2006. Вип. 16.4. С. 32-37
11. Гнатюк М. В. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво (основи образотворчої грамоти) : навч.-метод. посіб. Ч. 1. Івано-Франківськ : ЯРИНА, 2016. 196 с.

12. Гнатюк М. В. Особливості розвитку образотворчого мистецтва і методики навчання в Україні. Вісник Прикарпатського університету : Педагогіка. Вип. XII. Івано-Франківськ : Плай, 2006. С. 63-72.
13. Давайло А.А. Сприймання та розуміння видів і жанрів образотворчого мистецтва учнями 1-4 класів. Наукові записки. Випуск 32. Частина II. Педагогічні науки. Кіровоград: КДПУ ім. В.Винниченка, 2001. С.40-43.
14. Дворак І.О. Педагогічні умови сприймання різних видів і жанрів образотворчого мистецтва. Гуманізація навчально-виховного процесу: Наук.-метод. зб. Вип. XV. Слов'янськ: ІЗМН-СДПІ, 2002. С. 246-249.
15. Декоративно-ужиткове мистецтво. Словник. Т. 2. Л–Я / за ред. Я. П. Запaska. Львів : Афіша, 2000. 400 с
16. Дивосвіт творчості Марії Приймаченко. 2011. 9 лют. URL: <http://zik.ua/news> (дата звернення 08.10.23)
17. Завадська В., Музиченко Я., Таланчук О., Шалак О. 100 найвідоміших образів української міфології. Київ: Орфей, 2002. 448 с
18. Іваненко Т.О. Зооморфні мотиви у декоративно-ужитковому мистецтві давніх українців. Вісн. Харк. держ. акад. дизайну і мистец. 2002. № 3. С. 24-33
19. Казковий, фантастичний і чарівний світ Марії Приймаченко. Острів знань. 2014. URL: <http://tsikave.ostriv.in.ua/publication/code> (дата звернення 07.10.23)
20. Каленюк О. М., Основи декоративно розпису : методичні рекомендації до курсу. Луцьк : Вид-во Поліграфічний центр «Друк Формат», 2017. 22 с.
21. Кара-Васильєва Т., Чегусова З. Декоративне мистецтво України ХХ століття. Київ Либідь. 2005. С. 15.
22. Кибрик Е. А. До питання про композицію збірник про композицію. Академія мистецтв, 1959. 284 с.

23. Климова Л. В. Світова художня культура: Навч. посіб. / Л. В. Климова. Х.: Вид-во «Ранок», 2012. 160 с.
24. Клочко Д. Загадки екзотичних звірів Марії Приймаченко. Українська правда. 2016. URL: <https://life.pravda.com.ua> (дата звернення 07.11.23)
25. Котляр В.П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей: Навчальний посібник. К.: Кондор, 2006. 200 с.
26. Любарська. Л. М., Протопопова. О. М., Резенченко. М. І. Образотворче мистецтво 5 - 7 класи. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2001. 160 с.
27. Малицька О. В. Образотворче мистецтво з методикою навчання навч. мет. посіб. Для студ. вищ. пед. навч. закладів напрямів підготовки 6.010102 Початкова освіта. Бердянськ. 2016. 346 с.
28. Марія Приймаченко. Казковий, фантастичний і чарівний світ. - 2015. URL: <http://mariyaprymachenko.blogspot.com> (дата звернення 08.12.23)
29. Марія Приймаченко. Сильні українки. URL: <http://ukrainki.kanalukraina.tv/ua/prymachenko> (дата звернення 08.03.23)
30. Масол Л. М. Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання: метод. посіб. Харків: «Друкарня Мадрид», 2015. 178 с.
31. Масол Л.М. Теоретико-методологічні засади загальної мистецької освіти та поліхудожнього виховання (культурно-антропологічний підхід). Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. 2009. Вип. 30. С. 180-188.
32. Методика навчання мистецтва у початковій школі. URL: <https://www.slideshare.net/ssuser491ed5/ji-120110710> (дата звернення 03.03.21).
33. Медведєва Н. В. Проблема творчого художнього сприймання. Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України; за ред. В. О. Моляко. Житомир, 2008 Т. 12. Проблеми психології творчості, вип. 5, ч. 1. С. 68-77.

34. Міщенко. В. П., Панченко. Н. В. Навчальна програма «Образотворче мистецтво». Київ, 2015. 24с.
35. Мосякова І. Ю. Концептуальні основи модернізації змісту позашкільної освіти: практико орієнтований посібник. Київ: Педагогічна думка, 2018. Ч.1. 121 с.
36. Мурашко М. Засоби художньої виразності живопису Марії Приймаченко. URL: <http://storage.library.opu.ua> (дата звернення 09.15.23)
37. Навчальна програма 5-9 класів. URL: <https://imzo.gov.ua/osvita/zagalno-serednya-osvita-2/navchalni-prohramy-5-9-klasy-naskrizni-zmistovi-liniji/>
38. Найден О. Українське народне мистецтво ХХ ст. Народне мистецтво. 2002. № 1 2. С. 12.
39. Наріжний К. Г. Живий світ геральдики. Тварини і рослини в державній символіці. Київ : «Українська енциклопедія» ім. М.П.Бажана, 1997. 184 с. : іл.
40. Обертас К. Незбагненна Марія Приймаченко. 2009. URL: <http://slovo.co.ua> (дата звернення 05.09.23)
41. Палінський І. Марія Приймаченко. Український живопис. 2012. URL: <http://ukrmystetstvo.blogspot.com> (дата звернення 04.10.23)
42. Пилипенко Г. Неосяжне Марії Приймаченко. Урядовий кур'єр. 2016. 25 лют. URL: <https://ukurier.gov.ua>
43. Підгора В. Реалістичність казки, життєвість фантазії. С. 10-11. Арттанія № 1.
44. План-конспект заняття для 5 класу. URL: <https://naurok.com.ua/plan-konspekt-zanyattya-dlya-5-klasu-z-obrazotvorchogo-mistectva-po-temi-spriynyattya-mistectva-prikladna-diyalnist-mistectvo-batiku-154845.html> (дата звернення 08.23.23)

45. Полідович Ю.Б. Образ хижака у мистецтві народів скіфського світу (за археологічними пам'ятками VII-IV ст. до н.е.): автореф. дис... канд. іст. наук: спец. 07.00.04 «Археологія». К., 2001. 19 с.
46. Приймаченко Марія Овксентіївна. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення 03.10.23)
47. Рівне має послідовників Марії Приймаченко. Рівненська газета. 27 березня 2009.
48. Сім речей, які варто знати про картини Марії Приймаченко. Art naïve. 2017. 15 серп. URL: <https://bit.ua> (дата звернення 04.10.23)
49. Скиба А.В. Геральдичний стиль та зооморфні мотиви в металообробному мистецтві ранньосередньовічних слов'ян. Arheolog-ck.ru. Археологія Середньої Наддніпрянщини С. 151-172
50. Соболева О. Петриківський розпис – українське декоративно-орнаментальне малярство XIX–XXI ст. Автентична Україна: веб-сайт. URL: <https://authenticukraine.com.ua/blog/petrikivskij-rozpis>
51. Сотська Г., Шмельова Т. Словник мистецьких термінів. Херсон: Видавництво «Стар», 2016. 52 с.
52. Танюк Л. «Добрі люди і добрі звірі» Сторіччя Марії Приймаченко: бестіарій художниці як феномен першомистецтва. Дзеркало тижня. 28 бер. 2009 № 11.
53. Ткачук О. В. Методика художнього навчання : навчальний посібник для здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр, художньо-графічних факультетів, педагогічних закладів освіти. Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2019. 244 с.
54. Фантастичні звірі, що розбіглись світом. Чому картини Марії Приймаченко справді круті. URL: https://zaxid.net/statti_tag50974/ (дата звернення 05.10.23)
55. Ходанич П. М. Анімалістика як світоглядна ідея у образотворчому мистецтві Закарпаття. Вісник Закарпатського художнього інституту. 2015. Вип. 6. С. 80-83.

56. Чепелик О. Анімалістичний жанр: ретроспективний аналіз. Українська академія мистецтва. 2013. Вип. 20. С. 131-139.
57. Чуднівець А. С. Петриківський розпис як феномен української художньої культури: дис. ... канд. мистецтвознавства: 26.00.01. Київ, 2019. 280 с.
58. Discovery. URL: <https://www.discovery.com>
59. How to paint oil animals. Part 1. URL: <https://www.artistsandillustrators.co.uk/how-to/oil-painting/1243/how-to-master-wildlife-in-oils-part-one> (дата звернення 08.05.23)

ДОДАТКИ

Додаток А

Рис. А. 1.1. А. Дюрер «Дикий заєць»

Рис. А. 1.2. Г. Мінд «Кішки»

Рис. А. 1.3. М. Приймаченко «Гороховий звір»

Рис А.1.4. Фрагмент картини Марії Яненко «Зелений павич та джміль» (1982)

Рис. Б. 2. 1. Початкові пошукові ескізи до серії «Світ чотирилапих братів»

Рис. Б. 2. 2. Ескізи композицій до серії «Світ чотирилапих братів»

Рис. Б. 2. 3. Варіанти кольорового рішення до серії «Світ чотирилапих братів»

Рис. Б. 2. 4. Вирішення оригіналу композиції «Щедрі серця» до серії «Світ чотирилапих братів»

Рис. Б. 2. 5. Вирішення оригіналу композиції «Мамина педагогіка» до серії «Світ чотирилапих братів»

Рис. Б. 2. 6. Вирішення оригіналу композиції «Теплі стосунки» до серії «Світ чотирилапих братів»

Рис. Б. 2. 7. Вирішення оригіналу композиції «Ранкові забави» до серії «Світ чотирилапих братів»

Рис. Б. 2. 8. Вирішення оригіналу композиції «Грайлива розмова» до серії «Світ чотирилапих братів»

Урок з малювання з натури тварини (домашня кішка). 6 клас

Мета:

а) навчальна: ознайомити учнів з анімалістичним жанром образотворчого мистецтва, навчити учнів зображувати тварин;

б) розвивальна: ознайомити учнів видами образотворчого мистецтва, різноманітністю графічних матеріалів та технік, розвивати відчуття пропорції, розвивати спостережливість, уяву, фантазію;

в) виховна: виховувати любов до тварин, а також творче ставлення до праці, почуття міри, форми, гармонії, акуратність, завзятість, наполегливість при виконанні роботи, цілеспрямованість у досягненні мети

Тип уроку: комбінований.

Методи: робота в парах, завдання «Заверши думку»,

Техніка виконання: графіка

Обладнання учнів: альбомний лист, сангіна, фіксатив.

Обладнання для вчителя: Методичні таблиці, послідовність виконання малюнка кішки, фотографії та репродукції порід кішок, словникова робота (анімалістичне мистецтво, художники, анімалісти).

Хід уроку

1. Організаційна частина

2. Мотивація навчальної діяльності

1. Розповідь учителя

Колись, давно, коли людина була беззахисною і постійно боролася за виживання, коли її життя залежало від успіху на полюванні, з'явилися перші зображення тварин на стінах печер та скель.

- Як ви думаєте, діти, якими були перші наскельні малюнки?

Легенда про виникнення крапки та ліній у малюнках.

Колись давно, коли первісні люди ще жили у племенах, і не було ні якої цивілізації, люди ще не вміли говорити, малювати, виражатися, на узбережжі океану жило одне плем'я.

Якось плем'я вийшло на полювання за якоюсь здобиччю. І ось одна людина відстала від свого племені. Заблукавши по лісу вона наштовхнулася на дивного та дуже страшного звіра. Людина так сильно злякалась і почала всіма своїми силами тікати від цього звіра, намагаючись знайти своє плем'я і попередити її про загрозу яка на них надвигається. Бігаючи вона вийшла на берег океану, де знайшла своє плем'я. Взявши в руки палицю людина почала на піску щось викарякувати, якісь лінії крапки, намагаючись відтворити того страшного звіра, якого він побачив у лісі, щоб попередити свою сім'ю про загрозу. Але так як людина не вміла малювати, у неї вийшов такий страшний малюнок, що всі злякалися від нього:

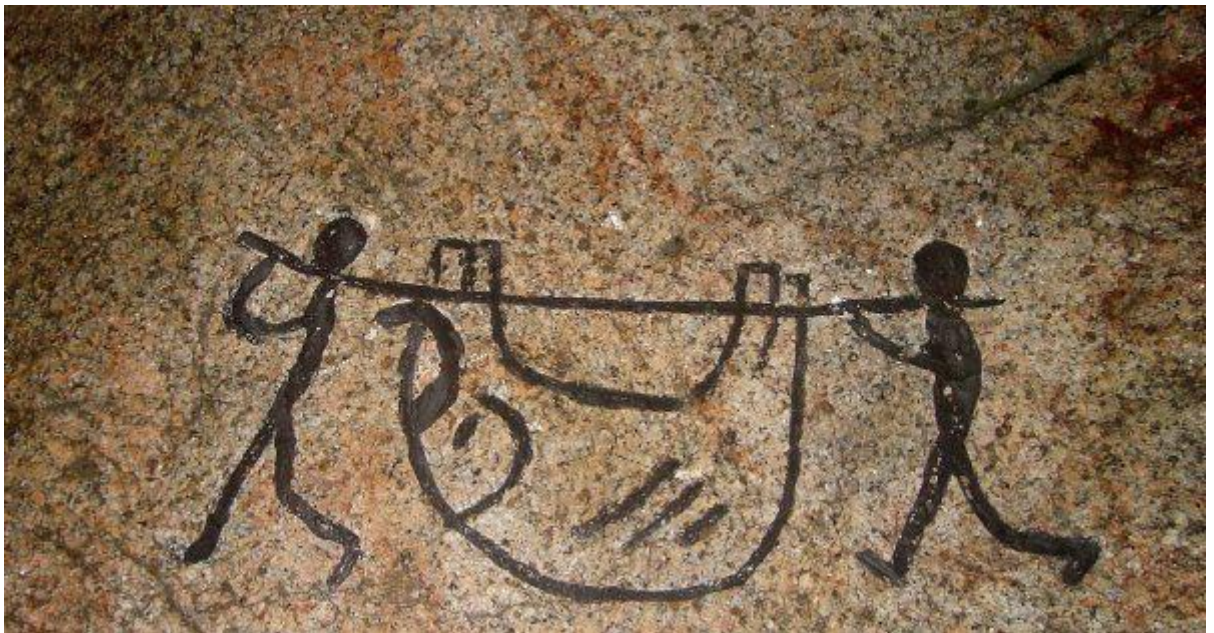
- Ууууууу! Закричали люди та від переляку втікли всі в ліс та залізли на дерева.

Тим часом звір по слідам чоловіка вийшов на берег океану, йшов, йшов і натрапив на малюнок чоловіка...

- Ууууууууу!!! Злякався звір побачивши малюнок, і сам втік назавжди з того берега.

Люди побачивши цю картину дуже зраділи що минула біда, і стали з того моменту поважати ту людину та його малюнок, який врятував їх життя. Ось так у перше з'явився малюнок з ліній.

Первісна людина вірила в магічну силу малюнку і тому зображала багато тварин. Вони для них були і засобом існування і безпекою. Для успішного полювання первісна людина малювала тварину вражену стрілами, списами, з надією, що це станеться насправді.

II. Актуалізація опорних знань

Види образотворчого мистецтва

Мистецтво покликане перетворити навколишній світ на цікавий, барвистий калейдоскоп. В його розмаїтті важливе місце посідає образотворче мистецтво. Воно має свої види. Які саме, пригадаємо, погравши в гру.

Гра «Заверш думку»

1. Картини вирають багатством барв і відтінків, а образи оживають під пензлем художника. Цей вид образотворчого мистецтва називається – (живопис).

2. Для її створення потрібні тверді або пластичні матеріали з яких майстер висікає майбутній витвір – (скульптури).

3. Основою цієї роботи є лінія, пляма, штрих. Саме вони можуть бути, як самостійними картинами так і основою для інших видів мистецтва. Цей вид образотворчого мистецтва називають – (графіка).

3. Повідомлення теми уроку.

Тема уроку – Зображення тварин. Створення начерку тварини , що рухається з натури або фотографії.

Отже ми створимо роботи в анімалістичному жанрі, тобто намалюємо? *-(тварин)*.

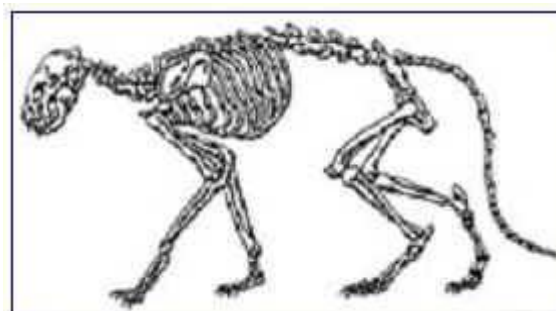
Як називатиметься художник, що працює в анімалістичному жанрі?*(анімаліст)*

Сьогодні ми вдосконалимо вміння зображувати тварин, згадаємо особливості будови тіла тієї чи іншої тваринки. Правильно знаходити пропорції частин тіла. Навчимося працювати з різними графічними матеріалами: вугілля, сангіна, крейда, олівці.

4. Пояснення практичної роботи.

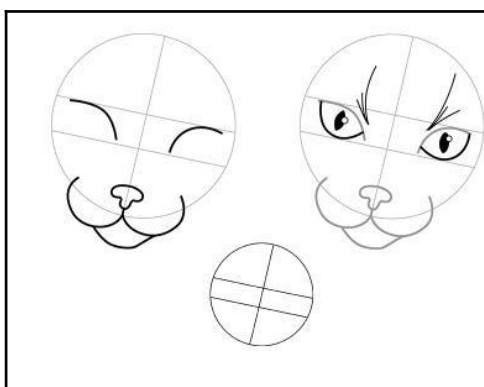
1 Знайомство з будовою кішки.

Скелет кішки складається з черепа, хребта, ребер, грудної клітки та кінцівок. У кішки серед усіх свійських тварин найкоротший череп. Саме така кругла форма голови робить кішку привабливою.

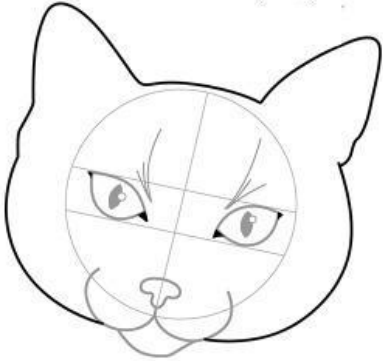

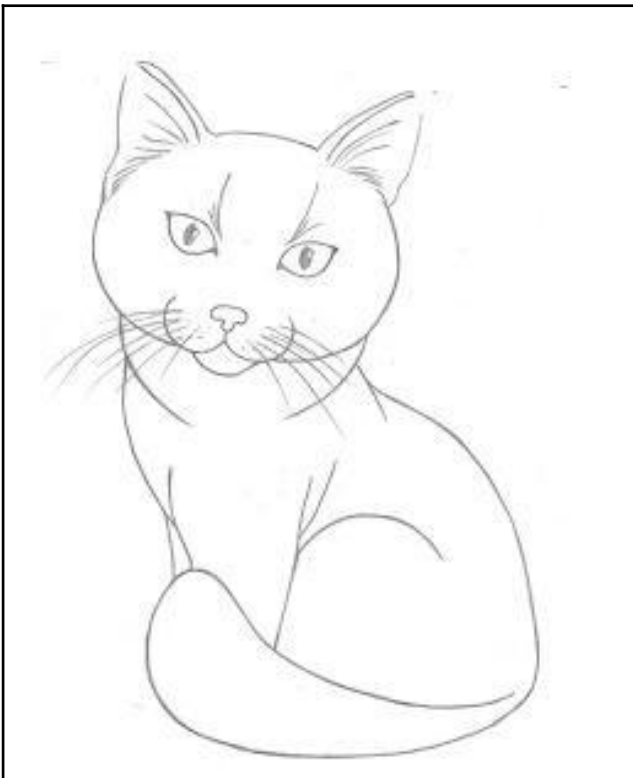
2 Поетапне малювання.

Вчитель пояснює та малює на дошці.

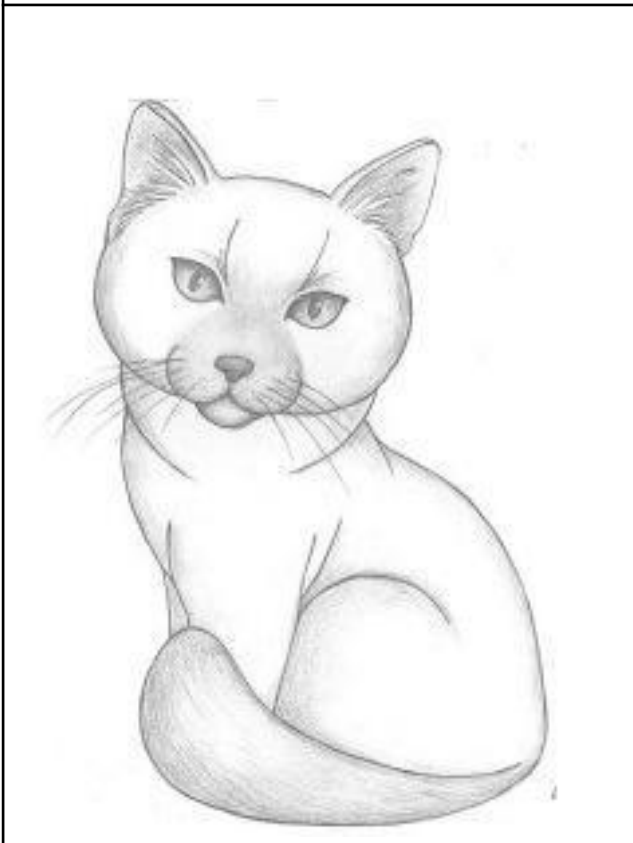

1. Малюємо коло, у якому лініями визначаємо місце розташування очей і носика. Надаємо голові обриси, малюємо підборіддя, щічки, рот та носик. Очі починаємо малювати з їхньої верхньої частини, яку зображаємо у вигляді дуг. Робимо нижню частину, промальовуємо зіниці та відблиски. Над очима, із зовнішнього боку, малюємо волоски.

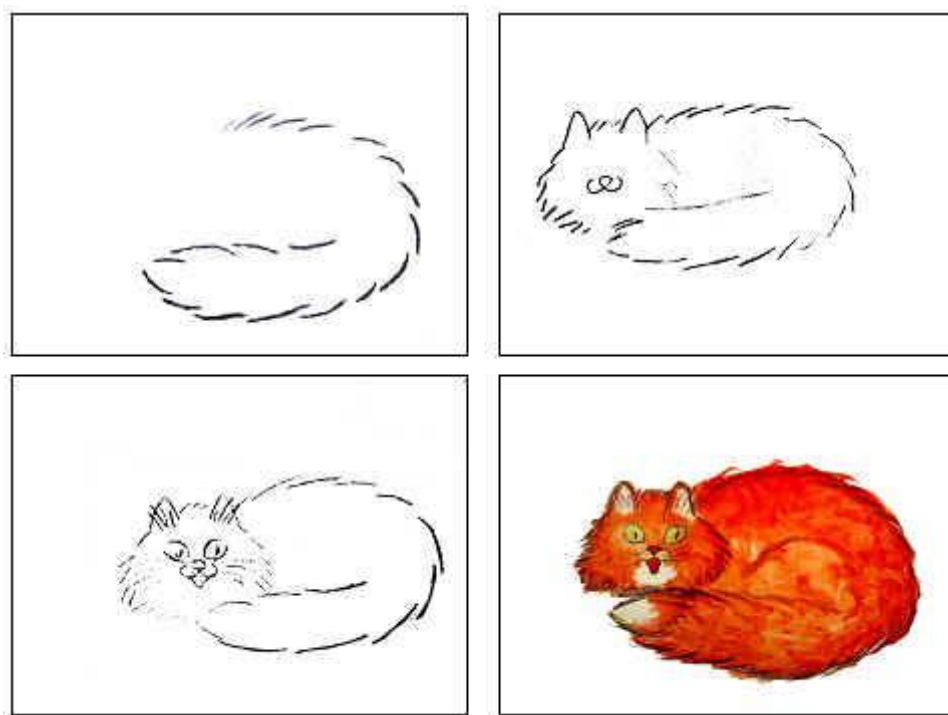
	<p>2. Малюємо голову, вушка, потилицю, зафарбовуємо темні куточки очей.</p>
	<p>3. Промальовуємо волосинки у вушках і приступаємо до малювання тулуба кішки. Починаємо зі складок на шиї, потім домальовуємо лінію спини та хвостик. Проводимо контур грудей.</p>
	<p>4. Малюємо передні лапки та видиму частину задньої.</p>

5. Домальовуємо головне – вуса. Надаємо нашій кішці (або коту, хто кого малював) бажане забарвлення. Малюнок готовий!

Виконуючи малюнок з дітьми, необхідно пам'ятати, що хлопчики менш старанні в цій справі, тому малюнки дівчат олівцем виглядають найчастіше акуратнішими і красивішими. Хоча бувають і винятки.

Вчитель:

Кішки рухливі істоти. Зобразити їх у русі не просто, тому що вони швидко пересуваються і приймають неймовірні пози.

Отже, Ви вже з сангіною в руці і чекаєте на початок роботи. Сангіна – це м'який матеріал, на мокрому папері закріплення не потрібне. Застосовуючи різний тиск можна отримати різноманітні відтінки від червонувато-коричневого до ніжно-рожевого. Сьогодні на занятті ми з Вами працюватимемо на сухому листку, наприкінці уроку ми закріпимо свої малюнки фіксативом (для цього використовуємо лак для волосся). Сангіна добре лягає на шорстку поверхню. Основне виразне властивість – бархатистість.

А зараз послушайте, як потрібно працювати над Вашим малюнком сангіною. Приступаючи до штрихування треба пам'ятати, що штрихи завжди повинні лягати формою предмета. Малюючи, шерсть кішки Ви повинні відзначити для себе, де світліші місця, де темніші. Від того, як намальована, шерсть у kota залежить загальний вигляд малюнка. Лініями занадто товстими і занадто прямими зображати не треба.

Зображення довгої вовни

Швидко наносити штрихи у напрямку волосся. Тут штрихи будуть довшими і рідшими, великими пробілами. Ефект пухнастості створюється за рахунок об'єднання декількох штрихів у окремі групи. Робіть штрихування до тих пір, поки не досягнете «заповненості» і тону, які необхідні. Зверніть увагу на те, як окремі волоски перекривають один одного.

Все це розтушуйте, як і раніше, дотримуючись напрямку росту волосся. Гострою кромкою гумка злегка «освітлить» волосся. Це зробить їх об'ємними та пухнастими.

Зображення короткої вовни

Шерсть кішки необхідно показати частими штрихами темного кольору. Можна зафарбувати все тіло світлого тону сангіни. Штрихи накладайте так, щоб папір просвічував у найсвітліших місцях. Це надасть блиску котячої шерсті. Розтушуйте. «Розпушіть».

Вчитель:

Отже, завдання нашого уроку сьогодні - виконати малюнок кішки сангіною і скласти кожній групі невелику розповідь про свою намальовану кішку.

1. Як звати Вашу кішку?
2. Яка вона?
3. Розкажіть про звички?

5. Практична робота.

Під час практичної роботи вчитель проводить фізкультхвилинку. Учні виконують імітаційні рухи за учителем.

Ведеться індивідуальна та фронтальна робота.

Наприкінці уроку організується виставка робіт, і учні розповідають про свої кішки.

7.Рефлексія.Що нового дізналися, у чому були труднощі, що сподобалося найбільше, що було незвичайного

8. Підсумок уроку.

Ось і закінчується наше заняття, ви сьогодні дуже добре попрацювали, сподіваюся, що ви багато цікавого дізналися: навчилися користуватися сангіною, у вас вийшли чудові малюнки, індивідуальні, своєрідні. Це можна побачити на виставці ваших робіт. А які хороші розповіді ви склали про своїх кішок. Молодці! Дякую за урок!

Урок декоративного малювання «Барвисті квіти України» (петриківський розпис). 6 клас.

Мета уроку:

а) навчальна: ознайомити учнів з петриківським розписом, історією його виникнення, майстрами цього розпису; навчити основних мазків та елементів петриківського розпису, виконати композицію з простих елементів на пластинках;

б) розвивальна: розвивати вміння насолоджуватися спогляданням творів петриківського розпису, аналізувати їх; формувати естетичні почуття, смак, творчі здібності, зацікавленість мистецтвом, спостережливість, інтерес до культурної спадщини країни;

в) виховна: виховувати зацікавленість творами декоративно-прикладного (декоративно-ужиткового) мистецтва, бережливе ставлення до народного мистецтва, пам'яток української культури, охайність під час роботи з фарбами.

Тип уроку: комбінований урок на основі раніше отриманих знань.

Обладнання учнів: прості олівці, гуашеві фарби, пензлі, аркуші паперу, пластинки.

Обладнання для вчителя: репродукції петриківського розпису (роботи Ф. Панка, робота В.Карпець, М. Шимацької, Т.Пати, Н.Білокінь, М.Тимченко «Помідори», В.Павленко), відео з елементами виконання основних мазків, слайди.

Хід уроку:

1. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

Привітання. Перевірка готовності учнів до заняття.

2. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Шановні учні, дайте відповіді на такі запитання:

- Що таке розпис? До якого виду мистецтва він належить?
- Які центри розпису в Україні вам відомі?
- Чи доводилось вам бачити розписи, створені вправними руками майстрів селища Петриківка - Дніпропетровської області?
- Чи є в вашому будинку хоч якийсь предмет побуту з елементами розпису? Який саме цей розпис?(Відповіді учнів)

3. ОГОЛОШЕННЯ ТЕМИ Й МЕТИ ЗАНЯТТЯ:

Учитель. Сьогодні ми закрітим знання з петриківським розписом, повторимо історією його виникнення, основні мазки, розширимо знання щодо майстрів цього розпису, а також навчимося використовувати ці знання н нестандартному матеріалі- пластинці.

4. ВИКЛАДЕННЯ НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Учитель. Учні послухайте, будь ласка!

Петриківський розпис - унікальний вид розпису на деревині, папері чи інших предметах побуту в тому числі й пластинці. Походить із козацького села Петриківка (Дніпропетровська обл.).

Для настінного малювання у Петриківці до кінця ХІХ століття використовували крейду, сажу, кольорові глини, саморобні рослинні фарби, хоч уже з'явилися у вжитку дешеві анілінові барвники. Фарби розводили яєчним жовтком, молоком, природним вишневим клеєм. Малюнок наносили за допомогою пензлика з болотного оситняга, а деякі деталі, дрібні елементи композиції вимальовували саморобними тоненькими пензликами з котячої шерсті, а грона калини - кінчиком пальця.

Характерним для творчості петриківських народних митців було використання у декоративному оздобленні рослинно-квіткового орнаменту, що відзначався легкістю та виразністю.

На початку ХІХ століття на основі настінного розпису виник декоративний розпис, який виконували на посуді: вазах, тарілках, глечиках.

З початку ХХ століття Петриківка стала центром виготовлення «мальовок» - малюнків на тонкому папері дешевими аніліновими фарбами - «манійками». «Мальовки» користувалися попитом і швидко поширилися далеко за межі села. Декоративний розпис народних майстрів здобув загальну назву «петриківського» (від назви села). Зберігаючи традиційні мотиви настінних розписів, петриківський розпис досі вирізняється багатим діапазоном зображень садових (жоржини, айстри, тюльпани, троянди) та польових (ромашки, волошки) квітів, залученням до візерунків мотиву ягід (калини, полуниці, винограду) та листя (папороті), а також бутонів. Крім того, для петриківських орнаментів і розписів характерні риси натуралізму.

Починаючи з 1950-х років у Петриківці відбулися певні зміни в настінних розписах: інтер'єри почали прикрашати довгими орнаментованими паперовими стрічками, мальованими петриківськими майстринями.

Ці орнаменти складаються з паперових рослинних мотивів, що повторюються у ритмічному чергуванні. Розписуючи той чи інший, навіть значний за розмірами, громадський інтер'єр, петриківські майстри переносили, по суті, свій хатній зразок у нові для них приміщення, змінюючи лише масштаби відповідно до розмірів.

Ось і ви сьогодні перетворитеся на майстрів петриківського розпису, опануйте декілька основних мазків, із яких складається зображення. Та спочатку подивимося відео з основними елементами зображення. (Демонстрація відео та робіт відомих в даній техніці майстрів, слайди)

Діти, а що ви можете додати з вищесказаного?

5. ІНСТРУКТАЖ

Учитель. Щоби створити візерунок у техніці петриківського розпису, необхідно опанувати чотири типи мазків, а в нашому випадку нам потрібно їх пригадати! Традиційно названих «гребінець», «зернятко», «горішок», «перехідний мазок».

«Гребінець» — мазок, який починається з потовщення, зробленого натисканням пензля, та завершується тонким вусиком, що виконують дотиком кінчика пензля. Прокладені разом, декілька таких мазків нагадують гребінець.

«Зернятко» — мазок, який наносять починаючи з легкого дотику до сильного натискання пензлем. Коли мазки «зернятко» покладені по обидва боки стебла, кінчиком назовні, зображення нагадує колосся — звідси й назва.

«Горішок» — складається з двох гребінцевих мазків, зігнутих півмісяцями та поставлених один навпроти одного, нагадують форму підкови. Заповнивши вільне місце між півмісяцями мазками «зернятко», отримаємо форму, схожу на лісовий горіх.

«Перехідний мазок» — накладається одним пензлем, але двома фарбами. Сухий пензель занурюють в одну фарбу (наприклад, зелену), а потім — в іншу (наприклад, жовту). На папері залишається слід від жовтої фарби, яка плавно переходить у зелений колір.

Мал.1. Основні мазки петриківського розпису: а – «гребінчик»; б – «зернятко»; в – «горішок»; г – «перехідний мазок».

6. САМОСТІЙНО - ПРАКТИЧНА РОБОТА УЧНІВ

Створення зображення декоративної квітки спочатку на папері а потім на проґрунтованій пластинці.

- Ознайомлення з методом та послідовністю виконання розпису;
 - Підготовка учнями матеріалів до роботи;
 - Засвоєння учнями окремих елементів петриківського розпису;
 - Створення ескізу;
- (Запропоновані зразки для композиції)

Масарукі Н.В.

Рожкова Ю.Ф.

Сухопліско С.

- Безпосереднє виконання розпису на заготівках (пластинках);

7. АКТУАЛІЗАЦІЯ НАБУТИХ ЗНАНЬ

Подумайте й дайте відповідь на такі питання:

- Де виник петриківський розпис?
- Які матеріали та інструменти використовували майстри петриківського розпису?
- Які мазки необхідно опанувати, щоби мати можливість створювати роботи у стилі петриківського розпису?

**Урок малювання за уявою. Ілюстрування казок, легенд України засобами графіки.
5 клас.**

Мета уроку:

а) навчальна: ознайомити учнів з багатством казок та легенд України. Навчити дітей правильно малювати казкові персонажі за допомогою зображувальних засобів графіки, правильно розташовувати їх. Удосконалювати знання, вміння та навички роботи під час малювання, володіння технічними прийомами графіки.

б) розвиваюча: розвивати у дітей творчі здібності, зорову та образну пам'ять, окомір, естетичний смак, спостережливість. Розвивати у дітей уявлення, фантазію, самостійність. Збудити логічне мислення, інтерес до збереження та примноження знань, навичок роботи графікою;

в) виховна: виховувати в дітей розуміння взаємозв'язку зовнішньої та внутрішньої краси навколишнього світу через створення художнього образу казкових персонажів. Виховувати любов та повагу до спадщини українського народу, його традицій, звичаїв, обрядів, в яких закладено народну мудрість та далекоглядність народу.

Обладнання для вчителя: ілюстрації різних казок, легенд, таблиці поступового малювання, допоміжна література.

Обладнання учнів: альбом для малювання, зошит з образотворчого мистецтва, гумка, олівці прості і кольорові, кольорова крейда, лінійка.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент.

Поглядом перевіряю готовність класу до уроку, відмічаю відсутніх у журналі.

II. Актуалізація опорних знань.

Бесіда.

- Яку тему ми вивчали минулого уроку?
- До якого виду мистецтва відноситься графіка?
- Які кольори ми найчастіше зустрічаємо в графіці?»
- Які ви знаєте види графіки?
- А скільки є жанрів графіки?
- Які саме?
- Як ви розумієте анімалістичний жанр графіки?

III. Оголошення теми і мети уроку.

Підвівши підсумки попереднього заняття, вчитель оголошує учням тему сьогоденного уроку. Пише тему на дошці: «Ілюстрування казок, легенд України засобами графіки». Вчитель дає поняття про зображальні засоби графіки: лінію, тон, штрих, пляму, а також різновиди графіки: станкова, книжкова, прикладна, плакатна. Розкриває учням навчальну, виховну і розвиваючу мету даного уроку.

IV. Вивчення нового матеріалу.

Вчитель починає подачу нового матеріалу з невеликої вступної бесіди.

Мистецтво графіки об'єднує кілька різних видів образотворчого мистецтва, основним засобом яких є малюнок.

Лінія - не єдиний виражальний засіб графіки. Але якщо в малюнку переважає лінія, його називають лінійним.

Часто використовують інші виражальні засоби графіки — пляму: пофарбовану площину різного розміру і форми, зазвичай чорного або сірого кольору. Пляма є засобом передачі щільності і матеріальності предмета, іноді ніби виконує функцію кольору.

Але такі чисто лінійні, або виконані тільки з допомогою виражальних можливостей плями-малюнки трапляються не часто. Звичайно в одному й тому ж малюнку художник використовує всі виражальні засоби графіки — лінію, пляму, тон.

Відмінність у градації кольору від найтемнішого до найсвітлішого виражається в понятті — тон.

Тон використовується не тільки в графіці, а й у живопису. Але в одноколірному малюнку тон має особливе значення. Тонем характером самого малюнка передається якість предмета, його об'єм та інші особливості. Одноколірний малюнок іноді називають тоновим.

М'яка, плавна, або різка, стрімка лінія, плавний чи уривчастий штрих, контрасти чорно-білих плям, або ж їх тонкі, ледве помітні, переходи - все це не просто технічні прийоми, а засоби зображення життя, способи, якими користується художник, щоб передати, підкреслити, виявити все необхідне.

До графіки належать не тільки твори, виконані художником в одному примірникові, а й різні види естампної техніки. Естамп (відбиток) - оригінальний художній твір, який художник виконує не на аркуші паперу, а на спеціальному літографському камені (літографія), на дерев'яній дошці (ксилографія), на лінолеумі (ліногравюра), або на металевій пластині (офорт).

Працюючи в техніці естампа, художник робить друкарську форму, з якої можна мати кілька відбитків. Естампна техніка дає змогу створювати не тільки станкові твори, але й художні ілюстрації до книжок.

Великий і дуже важливий розділ графічного мистецтва - художнє оформлення і ілюстрування книг, книжкова графіка. У художніх ілюстраціях відображено епізоди, особливо важливі для розкриття змісту.

Ілюстрація (від латинського прояснювати) – це зображення, яке пояснює й доповнює літературний текст. З ілюстраціями ми стикаємося в книжках, журналах, можемо побачити їх у давніх рукописах.

Чи помічали ви, що ілюстровані книжки читати набагато цікавіше? Книжка стає ніби змістовнішою, і більше розповідає нам. Ми дізнаємося не тільки що трапилося з героями, а й які вони були, можемо побачити детальніше їхній одяг, предмети навколо них. Навіть добре знаючий сюжет, гарно ілюстровану книжку хочеться роздивлятися знову і знову. Бо така книжка – мистецький твір.

До розуміння книжки як твору мистецтва художники знову повернулися в 1960-х роках. Тоді з'явилися книжки з ілюстраціями С.Адамовича, А. Базилевича, Г. Якутовича та ін., що й досі є гордістю української графіки.

Крім книжкової ілюстрації, існує журнально-газетний малюнок, куди входять різні форми малюнка в періодичній пресі, в тому числі і карикатура, і, нарешті, промислова графіка, куди входить художнє оформлення товарів, проспектів, дипломів, упаковок, фабричних марок, реклам, фірмових знаків, вивісок та ін.

Ще один вид графічного мистецтва - плакат. Він буває різних видів: інструктивний, що роз'яснює особливості якоїсь справи, рекламний, і кіно – рекламний, культурно-освітній та ін. Кожний з них має свої завдання і тому свої деякі особливості. Найважливіший вид плакату - плакат політичний.

Плакат - такий вид образотворчого мистецтва, який роз'яснює народіві важливі злободенні політичні питання. Це агітація засобами образотворчого мистецтва. Плакат швидко відгукується на політичні події.

Плакатне мистецтво має свої, особливі засоби вираження.

Незрівнянний за обсягом та силою проникнення в світ літературних образів цикл перових малюнків В.Касіяна та Т.Шевченка. Глибоке знання України, її історії, її культури, уміння в трактуванні образів наблизитись до духу і тону.

Ілюстрації живуть на всю глибину свого умовного простору, конденсуючи унікальне знання українського села.

А зараз я б хотіла вас наблизити до більш конкретної теми нашого уроку. Давайте всі разом запросимо до нас наших артистів, які підготували нам невеличку виставу до казки «Чапля та журавель».

Всі з захопленням спостерігають за виступом маленьких артистів. Дякують їм за цікаву виставу.

Вчитель запитує дітей: «А які ще ви знаєте казки, легенди про нашого національного птаха - журавля?».

- Молодці! Я дякую вам за відповіді. А зараз ми послухаємо невеличку пісеньку про журавля .

Всі дуже старалися у підготовці до нашого нетрадиційного уроку. Тож давайте їм віддячимо і намалюємо з вами лінійний малюнок нашого гордого, прекрасного птаха, символу України - журавля.

Демонстрування наочного матеріалу.

В ході уроку вчитель демонструє учням таблиці, різні ілюстрації до казок та легенд.

Кость Лавро. Ілюстрація до казки «Пан Коцький»

Для того щоб створити цікаву ілюстрацію, яка передаватиме зміст тексту, художники дуже уважно читають той твір, який згодом ілюструватимуть, уявляють тих героїв, які там діють, та події й пригоди, що трапляються з героями твору. Потім вони накреслюють невеличкі

малюночки, щоб визначитися із зображенням персонажів твору, і вже після цього починають працювати над ілюстраціями. Це дуже копітка, складна, але водночас цікава робота.

Погляньте уважно, як зображують художники-ілюстратори казкових тварин. Вони дуже відрізняються від тих, яких ми зустрічаємо на вулиці (кішка, собака) або у зоопарку (лисиця, вовк, ведмідь та ін.). Художники їх начебто наділяють людськими рисами — тварини ходять на задніх лапах, розмовляють, часто одягнені в ошатне вбрання. (*Учитель демонструє наочність.*)

Якщо розглянути ілюстрації різних художників-ілюстраторів до того самого твору, то можна побачити, що вони дуже різняться. Як ви вважаєте, чому? Тому, що в уяві кожного художника персонажі твору виглядають по-своєму. (*Учитель демонструє наочність.*)

Олександр Кошель. Ілюстрації до казки «Івасик-Телесик»

Послідовність технології малювання.

Аркуш або свої альбоми беремо у вертикальному положенні. Після цього простим олівцем проводимо косу лінію посередині альбому (лінія тулуба). Лінія повинна бути дуже тоненькою і майже непомітною, щоб можна було її потім витерти. Другу лінію проводимо від середини косої прямо вниз (лінія ніг). Наступна лінія від верхнього кінця косої лінії під прямим кутом вгору (це лінія шиї). І остання лінія побудови, це лінія голови і дзьоба. Вона проводиться від кінця лінії шиї вниз під кутом 30-40 градусів. Побудову закінчено. Тепер переходимо до графічного малювання і оформлення в усій красі нашого величного птаха.

Ось ще декілька невеличких штрихів і перед нами красується славний велетень лелека.

V. Практична робота учнів.

Самостійна творча робота дітей.

Уважно спостерігаючи за вчителем і зрозумівши суть послідовності виконання малюнку, учні з творчим натхненням і піднесенням приступають до самостійної роботи. При цьому дотримуючись вимог культури праці та правил поведінки учнів під час занять. До уваги учнів подаються наочні таблиці, ілюстрації, розміщені на класній дошці, а також інструктивні картки поетапного малювання на кожному парту.

Вчитель уважно слідкує за роботою учнів, допомагає своїми тактовними порадами і поясненнями. Вчитель тримає в полі зору весь клас. Він уважно стежить за правильним розміщенням альбомів та олівців у їхніх руках, а також за їхньою осанкою.

Індивідуальна робота вчителя з окремими учнями.

В класі панує тиша, кипить творча робота. Вчитель під час роботи ходить вздовж рядів парт, допомагає дітям порадами, слідкує за їхньою робочою позою, правильністю володіння інструментами, точністю робочих рухів. Весь час вчитель тримає в полі зору весь клас. В ході роботи вчитель підходить до кожного учня, деяким індивідуально допомагає. Діти натхненно і творчо працюють і от робота підходить до завершення.

VI. Завершення уроку.

Демонстрування учнівських робіт.

Після того як учні закінчили малювати, вчитель проходячи вздовж рядів, уважно переглядає роботи, аналізує і коментує роботи дітей. Вчитель хвалить дітей, прислухається до думок учнів, їх пропозицій, а найкращі роботи демонструє всім учням класу.

Оцінювання учнівських робіт.

Після демонстрування учнями найбільш вдалих робіт, аналізуючи їх, вчитель викладає оцінки за виконану роботу в учнівські щоденники та в класний журнал. Після цього здійснює аналіз та аргументацію оцінок, порівнюючи слабші і сильніші роботи, вказуючи учням на недоліки і доброзичливо заохочує дітей до більшої старанності, акуратності, уваги і спостережливості, спонукаючи їх до кращих результатів і розвитку та досягненні індивідуальних творчих здібностей.

Підсумок проведеного уроку

Продемонструвавши і оцінивши малюнки дітей, вчитель, для закріплення ними уроку задає учням декілька запитань:

- Хто скаже, яка тема сьогоднішнього уроку?
- А до якого виду мистецтва ви б віднесли свій малюнок?
- А які зображальні засоби графіки ви сьогодні вивчили?
- А хто назве різновиди графіки?

Діставши чіткі відповіді учнів на поставлені запитання і узагальнюючи їх, вчитель підводить підсумок проведеного уроку.